

177

19

EXAMEN
 CHERBURIANISMI,
 SIVE
 De
 LUMINIS NATURÆ
 INSUFFICIENTIA
 AD SALUTEM,
 MELETEMA,

Contra
 EDOARDUM HERBERTUM de CHERBURI,
 Baronem Anglum
 P. P.

à
 JOHANNÆ MUSÆO,
 Doctore & Prof. Theol. Jenensi.

JENÆ,
 Anno M D C C X I.

1771

a. LXXXII. 28.

coll. diss. A
 2, 28

EXAMEN
CHERRERIANISMI
SIVE
EUMINIS NATURAE
INSUFFICIENTIA
AD SALTUM
MELIUS

EDGARDUM HER
LONDON



JOHANNES MUSEO
Doctor in Theol. Facult.

Anno 1700



7723

I.

DE LUMINE NATURÆ & ei innixa THEOLOGIA NATURALI : Sufficiatne homini ad consequendam salutem æternam ? quæstio considerata ut digna, ita & necessaria est, hoc imprimis tempore, quo passim reperiuntur, qui dissidiis de capitibus Christianæ religionis controversis offensi, eo abeunt temeritatis, ut fundamenta salutis certa, indubitata, omnibusque, quotquot inde à condito mundo fuerunt, & deinceps futuri sunt, populis & Gentibus obvia, luminis naturæ ductu, è communi potius providentia divina, ipsa quæ natura, quam ex revelatione supernaturali accersenda statuunt. Neque enim divinæ bonitati consentaneum judicant, viam, qua aditus patet ad salutem, ita esse angustam, ut non nisi intra Ecclesiæ Christianæ cancellos, nec aliter, quam per fidem Christianam pervenire ad eam liceat, Gentilium, Tucarum & Judæorum multitudine universa exclusa : cum tamen doctrina fidei Christianæ pluribus implicata controversiis, & innixa ei Ecclesia ita in partes distracta sit, ut jactis in se invicem anathematismis altera alteram damnet.

II. Ut alios, cum veteres tum recentiores, Scriptores, qui in hanc descenderunt opinionem, nunc taceamus, circumferuntur hodie, & multorum teruntur manibus, *Viri Illustris*, EDOARDI BARONIS HERBERT DE CHERBURY *scripta bina*, alterum *de Veritate, prout distinguitur à Revelatione, à verisimili, à possibili & à falso* ; alterum *de Religione Gentilium, errorumque apud eos causis* ; in quibus inter alia Auctor id dat operam, ut quæ mortalibus ad consequendam salutem sive cognitu sive factu ne-

cessaria sunt, quinque ex communi providentia divina deductis articulis, quos COMMUNES CIRCA RELIGIONEM NOTITIAS appellat, contineri persuadeat.

III. Articuli hoc enumerantur ordine :

I. Esse supremum aliquod Numen.

II. Supremum istud Numen debere coli.

III. Virtutem cum pietate conjunctam, præcipuam partem cultus divini habitam esse, & semper fuisse.

IV. Horrorem scelerum hominum animis semper insedissee; adeoque illos non latuisse, vitia & scelera quæcumque expiari debere ex pœnitentia.

V. Esse premium vel pœnam post hanc vitam.

IV. Hosce quinque articulos ubi in opusculo de Veritate à pag. 268. pluribus inculcavit, & in lumine naturæ fundari ostendit, subjicit pag. 283. *Ha sunt omnino Notitiæ communes, ex quibus vera Ecclesia catholica sive Universalis constat. Neque enim illa macerie quacunque sive lapide exciso & calce viva, sive marmore extructa quedam moles, Ecclesia quæ errare non potest, nuncupanda est. Immo nec ipsi homines, sive dicto sive scripto sua promiscue & tumultuarie effutientes suffragia, Ecclesiam vere catholicam constituunt, minus adhuc quæ sub aliquo vexillo particulari militans, vel in aliquem gregem compulsæ, angustius alicujus orbis terrarum partis vel sæculi concluditur, Ecclesia vere Catholica sive Universalis censenda est; sola Catholica, sola reverendis Ecclesia est NOTITIARUM COMMUNIORUM DOCTRINA, omne spatium, omnem numerum complens. Hæc sola enim Providentiam Divinam Universalem, sive naturæ sapientiam parat. Hæc sola rationem, unde Pater communis invocatur DEUS Opt. Max. exponit, extra hanc denique nulla salus &c.*

V. In Tractatu autem de Religione Gentilium c. XV persuasum vult lectori, non solum in DEI summi cultu; sed in eodem præcipuo saltem cultus genere Gentiles cum Christianis concordasse, & ubi de recepto Gentilibus cultu, quamvis erroribus haud pa-

rum

rum contaminato, prolixius disseruit, pag. 210. in hæc tandem defini-
nit verba: *Heic (ut in pluribus aliis religionis articulis) veritatem
eximiam verisimilibus, possibilibus, & falsis suis temerabant, & fe-
re deprimebant Gentiles, perinde facientes, ac qui adificium ipsum
in se solidum ex tecti pondere propemodum obruerunt: nihilominus
non solum quatuor articuli supra memorati semper steterunt, nempe
1. esse Deum summum 2. coli debere: 3. virtutem esse precipuam cul-
tus divini partem. 4. resipiscendum esse à peccatis: sed & hic ulti-
mus, dari premium & pœnam, tum in hac vita, tum post banc vi-
tam, stetit, in æternumque stabit. Quantumvis enim supra eorum
basin sexcenti errores accumulentur, ex quinq; tamen bisce colum-
nis, inter se nexis, ita fulcitur cultus divini ratio, ut moles quacunq;
(uti in fornicato opere videre est) bisce superposita, haut labefactare
vel loco movere possit edificium. Hac igitur Providentia Divina
Universalis, CASTÆQUE RELIGIONIS SUNT FIRMAMEN-
TAILLA, qua nullo defuere vel deesse possunt saculo, vel regioni.*

VI. Hæc ille. Quæ si imperitiorum animis instillentur, quo
tandem evasura sint, nemo non intelligit: eo scilicet, ut à genu-
ina perfecta que religionis & cultus norma ac regula, Scriptura
Sacra scilicet, avocati, ad humanam rationem, haud raro ad res
manifestissimas, ut versperilionum oculi ad lumen diei, cæcu-
tientem, & hinc de promptos quinque istos articulos deducantur,
de que horum sufficientia ad salutem temere persuasi, religioni
omni, (inveniuntur enim hi articuli in religione omni) ex par-
te; toto nulli animum sincere adjiciant, agnitione Patris Filii-
que, & in quo uterque invocandus est, Spiritus sancti alto con-
tempta supercilio: tandem vero potiunda vitæ æternæ fiduci-
am in quo collocent, non inventientes, animum despondeant,
& cum spe salutis etiam religionis opinionem curamque abjici-
ant, & in Atheismum prelabantur. *Non enim in alio est salus,
quam in uno, quinque istis articulis, imo rationi humanæ omni
ignorato, Christo, Act. IV. 12. nec nisi per eum patet peccatori*

aditus ad Patrem per unum spiritum, ep. 11, 18. Ut quoad Christum sunt, alieni à republica Israël, extranei à fœderibus testamenti, à Deo sine Deo, sive ut Beza reddit, DEI expertes sint in mundo, spem non habentes, teste Apostolo Ep. 11, 12.

VII. Nonnullum igitur operæ pretium facturos nos speramus, si re altius ex suis principiis accersita, quæstionem supra propositam hic uberius expendendam sumamus, & quæ ad adstruendam ejus partem affirmativam Auctor prædictus ultro citroque affert, objicit & respondet, excutiamus.

IX. Luminis naturæ autem & Theologiæ Naturalis appellatione, quid intelligendum veniat, operosa explicatione non indiget. Per Theologiam naturalem enim intelligi habitum cognoscendi DEum, principiis naturæ & rationis innixum, vel ipsæ voces indicant. Theologia enim, vi vocis, est habitus cognoscendi DEum, vel de DEo differendi. Vox *Naturalis* autem, differentiæ causa adjecta, rationem cognoscendi, revelationi supernaturali contradistinctam, importat, quæ non in alio, quam in naturæ & rationis principiis constitui potest. Differunt enim inter se *Naturalis* & *Revelata*, ut sic dicam, *Theologia*, quod cum utraque sit habitus, circa DEum & divina occupatus, *illa naturæ & rationis principiis*; hæc *supernaturali Revelatione*, tanquam ratione cognoscendi propria, nitatur. Neque per naturæ lumen heic aliud quid denotamus, quam naturæ & rationis principia, quibus, velut rationi cognoscendi propriæ, Theologia naturalis innititur. Quæ luminis appellationem sortita esse videntur, quod intellectui sint ratio cognoscendi res alias, & ad eum se habeant, ut lumen, quod coloribus junctum potentiæ visivæ est ratio videndi & cognoscendi colores, ad potentiam visivam sese habet. Unde res tandem redit eodem, sive de Theologia naturali, sive de lumine naturæ, sive denique de utroque junctim, an ad salutem mortalium generi sufficiant? quæstio formetur. Ut enim alias rationi cognoscendi

&

& habitui, ei innixo, eadem assignantur múnia, ita heic idem usu venit.

IX. Quemadmodum autem DEUS modis duobus considerari à nobis potest: Uno *in se absolute, ut est ens, à materia re & ratione abstractum*; altero in ordine ad hominem, & ut est ejus *finis ultimus, summumque bonum*: ita & Theologia Naturalis pro hac duplici DEI consideratione duplex est. Vel enim occupatur circa DEUM *in se absolute, ut est ens à materia re & ratione abstractum*: vel occupatur circa eundem, *ut hominis finis ultimus, bonumque summum est.*

X. Modo priori occupata circa DEUM accensetur ab *Aristotele VI. Met. c. I. & lib. XI. c. VII.* scientiis speculativis, & Metaphysicæ pars est. Eam vero ad consequendam salutem non sufficere, in confesso apud omnes esse opinamur. Sicut enim beatum sive in hac vita, sive post eam, nemo dixerit eum, qui, quid DEUS sit, quæque ipsi convenient attributa, cognitum & perspectum habet vel habuit: hoc enim in pessimum & perditè viventem quemque cadere potest; ita nec habitus Theologiæ, qui in nuda DEI, ejusque naturæ & attributorum contemplatione occupatur, ad salutem æternam perducere quenquam potest.

XI. Posteriori autem modo occupata circa DEUM, nostræ Revelatæ sive Christianæ Theologiæ quodammodo respondet, & eodem, quo hæc, jure in classem habituum practicozum transcribi potest. Utriusque enim opera in eo potissimum occupatur, ut hominem mediis convenientibus ad DEUM, tanquam ad finem ultimum, dirigat: utraque constituit felicitatem sive beatitudinem hominis summam in DEI, tanquam boni infinite perfecti & summi, fruitione: juxta utramque etiam DEO fruatur, pro statu hujus vitæ quidem, qui eum habet propitium. Huc enim collineant, quæ Scripturæ Sacræ deside in Christum, deque justificatione & reconciliatione hominis peccatoris cum DEO

DEO per fidem, & de sectanda vitæ sanctimonia, peccatisque fugiendis, ne rursus DEUS offendatur & ad iram provocetur, tam solícite inculcant. Eodem collineant, quæ Theologia Naturalis demerendi Nummis divini causa de ejus cultu, dilectione, timore, deque vita recte gerenda & peccatis fugiendis ex naturæ & rationis principiis docet. Denique juxta utramque posita in fruitione DEI feclicitas sive beatitudo hominis cum hac vita non expirat. Juxta Revelatam quidem sive Christianam Theologiam; quæ hominem post mortem non anima tantum, sed resuscitato etiam & animæ redunito corpore beatum fore, manifestis Scripturarum testimoniis docet. Juxta Naturalem vero; quæ licet ad investigandam resurrectionem mortuorum ex suis principiis non penetret; hominis animam tamen immortalem esse, & prout hic bene male ve se gesserit, Deoque propitio aut irato à corpore discesserit, ita post hac bene maleve habituram, DEO fruituram aut non fruituram esse, docere argumentis haud obscuris potest.

XII. De Theologia Naturali igitur, quæ hominem ad DEUM, tanquam ad finem ultimum, dirigit, instituitur jam consideratio, & vertitur summa & cardo rei in hoc: An homini, ut ad fruitionem DEI sive beatitudinem pertingere possit, sufficient, quæ ex naturæ & rationis principiis ipsa eo fine præscribere potest, & præscribit?

XIII. Affirmativam partem inter alios amplectitur Auctor supra citatus, & prædictos quinque Articulos, I. *Esse DEUM summum*, II. *Eum coli debere*, III. *Virtutem esse præcipuam cultus divini partem*, IV. *Resipiscendum esse à peccatis*, & V. *Dari premium & pœnam tum in hac vita, tum post banc vitam*; non posse solum luminis naturæ ductu ex communi DEI providentia evidenter demonstrati, sed sufficere etiam ad consequendam salutem æternam, persuasum habet. Unde cum in *Lib. de Relig. Gentil. c. XV. pag. 217.* dixisset: *Quinq; hosce articulos bonos catholicosq; esse, unusquisq;*

quisq;

quisq; procul dubio fatebitur: ad salutem tamen aeternam comparandam non sufficere perbibebunt nonnulli; subjicit: *Ceterum, qui ita locutus fuerit, na ille quidem audax; nedum savus temerariumq; effatum (mea sententia) protulerit.*

XIV. Quod citra audaciae & temeritatis notam sufficientia istorum quinque articulorum ad salutem negari non possit, tribus probat rationibus. Una, quod nulli satis explorata sint iudicia divina; quae quia aequae affirmanti obest parti, subjungit: *quam etiam ob causam neq; eas sufficere proinus dixerim.* Altera, ex illo Scholasticorum effato: *Homini facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam, desumpta.* Attamen, inquit, *magis probabilis mihi videtur eorum opinio, qui aequae pie ac leniter de DEI judiciis statuunt, dum homo, quod in se est, praestat; neque enim in cuiusvis potestate est, ut fides sive traditiones, quantumvis laxa, (praesertim ubi aliqua ex parte controvertuntur) ad se satis pertingant.* Tertia, quod ex recta communique ratione quinque istis articulis non addit possit dogma, unde magis sinceri piique evadent homines, aut pax concordiaque publica magis promoveatur. *Neque tandem, ait, ex recta communiq; ratione quinque Articulis nostris addi potest dogma, unde magis sinceri piique evadant homines; aut pax concordiaque publica magis promoveatur. Sat equidem scio, plurimas ubiq; fere gentium invulgari doctrinas unde in spem veniae cito adducantur peccatores; sed & doctrinas illas ingens solatium peccatoribus afferre: vereri tamen heic liceat, ne doctrina illa, (nisi rite cauteque explicentur) peccatoribus officiant, utpote qui ex facili delictorum suorum condonatione ad voluntabrum citius revertantur, & in foediora subinde dilabantur crimina: dum enim ex subsidiaria opera salutem suam impetrare posse credunt, qua ad suas spectant partes, destituunt ut plurimum, vel negligunt. Sed virtutem & poenitentiam pariter suaderi vel etiam indici respondebunt Sacerdotes. Verum enim vero ut hoc etiam concedatur; communis tamen testatur experientia; ab*

B

exter-

exlternis auxiliis potius, quam ex virtute & interna pœnitentia salutem peti solere.

XV. Nos Auctoris, secuturi vestigia primo omnium quinque ejus articulos expendemus, & num in recessu habeant, quod à fronte polliceri ipsi videntur, paulo penitius considerabimus.

XVI. De duobus primis articulis, *Esse DEum summum, & Eum coli debere*, dubium nobis non est, quia ducta luminis naturæ ex communi DEI providentia, sive, quod eodem redit, ex natura hujus universi ejusque gubernatione investigari & cognosci possint, idque præter fundatas in natura rationes manifestas, diserte docet Gentium Apostolus, cum Rom. I. 19. 20. τὸ γνωστὸν, inquit, τῷ Θεῷ, i. e. quod cognosci de DEo potest, manifestum est in eis (Gentibus) *Ejus enim invisibilia jam inde à condito mundo ex rebus factis intellecta, pervidentur, aterna scilicet ejus cum potentia tum divinitas.* Eorum enim, quæ τὸ γνωστὸν τῷ Θεῷ continet, primum omnium est, *esse DEum summum*; idque non minus, quam cætera invisibilia DEI, aterna scilicet ejus cum potentia tum divinitas, ex rebus factis antmadversum, pervidetur. Cum enim hoc universum, ordine & pulchritudine mirabili constructum, & in eo ingentem causarum & effectuum varietatem, motumque corporum cœlestium plane æquabilem intuemur, oppido deducimur in notitiam alicujus primi & supremi entis, quod à se seipso & cœterorum omnium causa sit; quod nihil est aliud, quam *esse DEum summum.* Ubi autem cognitum est, *esse DEum summum*, porro prona & facili infertur consequentia, *Eum esse colendum*, & quidem super omnia. Cultus enim cuique debitus, fundatur in perfectione ejus, cui debetur, & quo quis superior aliisque perfectior est, eo major ipsi cultus debetur. Et quia DEus est ens omnium supremum, & sua perfectione infinita entia omnia, illarumque perfectiones modis infinitis superat, vel ipsa naturali ratione judice, super omnia colendus est. Quamobrem dicuntur etiam laudato Apostolo *Gentes ἀναπολόγητοι, inexcusabiles,* quod

quod

quod cum DEum cognoverint, non tamen ut DEum glorificaverint, sine cultu, ipsi ut Enti omnium supremo conveniente, prosequari non sint, Rom. I. 20. seqq.

XVII. In quonam autem conveniens DEo cultus consistat, explicare majoris est operæ. Auctor in *Articulo tertio* constituit ejus partem præcipuam in *Virtute*, vel in *virtute cum pietate conjuncta*. Et in *Opusculo quidem de Veritate* conjungit *Virtutem cum pietate*, & articulum tertium proponit hunc in modum: *Virtutem cum pietate conjunctam præcipuam partem cultus divini habitam esse, & semper fuisse*. In tractatu autem de *Relig. Gent.* p. 217. solius *Virtutis* facit mentionem, verbis articuli sic conceptis: *Virtutem esse præcipuam cultus divini partem*.

XIIX. Virtutem vero in *Tr. de Relig. Gent.* pag. 186. vocat *perfectionem animæ*, & pag. subseq. dicit ex *Cicerone lib. II. de Officiis*, *Virtutem fere omnem in tribus rebus verti: I. in percipiendo, quid in unaquaque re verum sincerumque sit, quid consentaneum cuique & quæ rei cujusque sit causa; 2. in cohibendo motus animi turbatos; 3. in exercendo temperantiam & Fortitudinem, quantum æquitas humanitasque patitur*. Intelligit ergo *Virtutis* appellatione cum *intellectuales*, tum *morales virtutes*, quarum illæ in consideratione veri; hæ in cohibendis & moderandis animi affectibus, & ex parte etiam in exercenda temperantia ac fortitudine occupantur. Porro *Pietatem* pag. 188. ex Veterum dividit sententia, eamque dicit esse in DEum præcipue, deinde in Patriam & Parentes, ultimo in propinquos & bene meritos homines; & *Pietas in DEum* in quo consistat, declarat ibidem verbis *Ciceronis*, ex ejus *Oratione pro domo sua*: *Nec, inquit, est ulla erga DEos Pietas, nisi honesta de Numine eorum ac mente opinio; quum expetibile nihil ab iis, quod sit injustum. ac inonestum, arbitrere*.

XIX. Hæc auctor circa *Articulum tertium*, qui est de divino cultu ejusque parte præcipua: quæ majoris perspicuitatis causa, paulo uberius considerabimus. Complectitur autem cultus,

DEO debitus, plures actus, quorum quidam feruntur in DEUM directe & immediate, alii indirecte saltem & mediate, in quantum ad ipsum ultimo, tenquam ad finem, referuntur.

XX. Prioris ordinis actus sunt dilectio DEI super omnia, timor DEI, fides in DEUM, spes, humiliatio, invocatio, gratiarum actio & id genus alii: in quorum notitiam quomodo luminis naturæ ductu homo perveniat, ut intelligas, sciendum est, quod τὸ γνωστὸν τῆς Θεῆς, quod Rom. I. 19. DEUS Gentibus manifestum fecisse dicitur, complectatur τὰ ἀόρατα Θεῆς, invisibilia DEI, h. e. invisibilem ejus essentiam, & quæ realiter ab illa non differunt, attributa ipsius, cum positiva, tum negativa, quorum unum, nempe potentiam divinam, Paulus ibidem nominatim exprimit, reliqua vero uno θεϊότητος sive divinitatis nomine complectitur, quando ἐξυψώσεως causa addit: ἢ τὸ αἰδιότου αὐτῆς δυνάμει καὶ θεϊότητι, æterna videlicet ejus potentia & divinitas. Nam vox θεϊότητι denotat hic, quicquid est excellens & divinum in DEO, atque adeo attributa ejus omnia. Nullum enim est, quod non aliquid excellentiæ & divinitatis in DEO importet. Ea vero dicuntur τῶν πρὸς μὴ μασί τοῦ θεοῦ καὶ ἀποδείξαι, ex rebus factis intellecta per videri, quod quædam illorum quasdam sui imagines expressas in illis habeat, & ex iis, velut è speculo, reluceant; alia vero in productione, conservatione & gubernatione rerum creaturarum se ita manifeste exerant, ut licet in se sint invisibilia, in effectibus sensibilibus tamen se conspicienda quasi objiciant; nonnulla denique appareant rerum factarum perfectiones longissime excedere, & hoc ipso cum negatione imperfectionum, quæ in illis occurrunt, se conspicienda & cognoscenda exhibeant.

XXI. Hinc communiter triplex constituitur via sive ratio DEUM & ejus attributa ex rebus factis cognoscendi. Una, qua argumentis, ab effectu ad causam primam, & quæ in illarum sive productione sive conservatione & gubernatione sese exerunt, attributa illius investigamus. Altera, qua creaturarum perfecti-

ones

ones primæ illarum causæ inesse cognoscimus, vi principii natura notissimi: *Quicquid est in effectu, præexistit in causa.* Tertia, qua creaturarum imperfectiones à prima illarum causa removemus, argumento à repugnantia, quæ inter illas & hujus perfectiones intercedit, deducto.

XVII. Illa cognoscimus & *quod sit DEus*: nam, ut superius dicebamus, dari aliquam primam causam, à qua res creatæ omnes dependent, quoad rem idem est, atque *DEum esse*; & quod sit *agens liberum, intelligens, sapiens, bonum, sanctum, justum*, quod polleat *vi efficiendi omnia, adsit rebus omnibus, provideat omnibus, moveat, regat, gubernet omnia.* Ut enim oculis obvia causarum & effectum vicissitudo recta in unius primæ causæ; ita earundem ordinatio ac dispositio pulcherrima, corporum cœlestium motus æquabilis, sibi que per omnia constans, conservatio & gubernatio omnium pterius admiranda, in cæterorum, quæ commemoravimus, attributorum & operationum notitiam nos deducunt.

XXIII. Ista etiam hæc, quæ jam recensuimus, attributa bonam partem innotescunt, nempe ea omnia, quæ etiam in quibusdam creaturis, quamvis modo imperfectiori, inveniuntur, & in illis, velut in speculo, relucet: cujusmodi sunt *potentia intelligendi & volendi, sapientia, bonitas, justitia*, & alia, quæ perfectionem simpliciter, h. e. perfectionem, nulla imperfectione mixtam, in suo conceptu formali important. Quas DEo inesse, præter hujus universi ordinationem pulcherrimam & gubernationem sapientissimam, id quoque liquido evincit, quod in quibusdam creaturis, hominibus scilicet, insunt. Non enim inesse illis possent, nisi etiam in DEo, tanquam in prima illarum causa, quodammodo præexisterent. Et quia nullam in suo formali & proprio conceptu imperfectionem, per quam DEo formaliter inesse repugnarent, includunt, recte colligitur, quod DEo, tanquam causæ primæ, formaliter insint.

XXIV. Hac denique *Attributa Negativa* innotescunt, cujusmodi sunt, esse *incorporeum, immortale, infinitum, immensum, independens*, & similia. Quæ, quia quoad rem nihil aliud sunt, quam DEI perfectiones, cum negatione occurrentium in creaturis imperfectionum significatæ, tum demum plene cognoscuntur, cum imperfectionibus istis repugnare cognoscuntur, & cum illarum negatione concipiuntur.

XXV. Essentia & attributa divina, ubi in rebus factis ista via triplici animadversa & cognita sunt, deducunt intellectum porro per consequentias evidentes in notitiam istorum, quos diximus, actuum, *dilectionis* scilicet, *timoris, fiducia, invocationis* &c. quibus directe DEUS colitur. Pleraque enim attributa divina suapte natura talia sunt, ut cum aliis principiis practicis, iisque natura notissimis, conjuncta inferant conclusiones practicas, quæ istas cultus divini partes præscribunt: v. g. ubi cognitum est, DEUM esse summe bonum & boni omnis Auctorem & datorem, per bonam & evidentem infertur consequentiam, eum esse super omnia diligendum, vi principii practici, natura notissimi: Qui est summe bonus, & boni omnis auctor & dator, is summe & super omnia diligendus est. Ubi cognitum est, eum esse summe veracem, & in dicendo nec falli nec fallere posse, prona & facili infertur consequentia, ejus dictis & promissis sine dubitatione habendam esse fidem, vi principii natura notissimi: Qui est summe verax, ut in dicendo nec falli nec fallere possit, ejus dictis & promissis sine dubitatione habenda est fides. Ubi cognitum est, eum esse summe bonum & potentem, & velle ac posse nos juvare, cognoscitur oppido, in ipso esse confidendum, eum esse in necessitatibus invocandum, vi principii practici: Qui summe in hominem bonus & simul potens est, ut juvare eum & velit & possit, in eo ponenda est impetrandi auxilii fiducia omnis; is in necessitatibus etiam invocandus est. Ubi cognitum est, eum esse justum & scelerum vindicem severum, cognoscitur

cur

M35

tur etiam, quod timendus, & ne peccatis offendatur, cavendum sit, vi principii practici: Qui justus & scelerum vindex severus est, is timendus est, nec peccatis offendendus. Ubi cognitum est, ex DEI bonitate habere nos cum vitam, tum alia sive ad vitæ sustentationem, sive ad usus alios pertinentia bona, cognoscitur etiam, ei agendas esse gratias, vi principii practici: pro beneficiis acceptis gratia agenda sunt ei, à quo acceperis. Idem est iudicium de aliis partibus cultus, quibus directe & immediate DEUS colitur, quæ quidem ductu luminis naturæ investigari & cognosci possunt. Omnes enim deducuntur ex divinis attributis & aliis naturæ & rationis principiiis practicis per consequentias necessarias & evidentes.

XXVI. Posterioris ordinis actus sunt actus virtutum cum intellectualium, quibus, ut Auctor loquitur, quid in unaquaque re verum sincerumque sit, quid consentaneum cuique, & qua rei cuiusque sit causa, intelligitur; tum moralium, quibus refrenantur affectus: quo & temperantia ac fortitudinis pertinet exercitium. Qui cultus divini rationem non habent, nisi in quantum ad DEUM, tanquam ad finem, ultimo referuntur, & in ejus obsequium & gloriam fiunt.

XXVII. Unde mirari subit, cur in his potius, quam in illis, Auctor partem cultus divini præcipuam constituat: cum tamen in refrenandis affectibus occupatæ virtutes Morales per se & directe, uti dictum, non respiciant DEUM, nec rationem cultus divini habeant, nisi in quantum ad DEUM, tanquam ad finem referuntur; Intellectualiales autem etiam an pessimum quemque Numinis divini contemptorem cadere possint.

XXIIX. Sed quicquid tandem sit de parte cultus divini præcipua: cultus DEO debitus totus, in quantum quidem ductu luminis naturæ investigari potest, jam pro statu naturæ corruptæ ad consequendam salutem mortalium nemini sufficere potest, nedum pars illa, quæ sive in virtute sola; sive in virtute & pietate
con-

constituitur, prout Auctor quidem ex *Cicerone* pietatem accipit pro honesta opinione de DEO, qua expeti nihil ab eo, quod sit injustum ac inhonestum, arbitreris.

XXIX. Notanter dico: *Præstatu naturæ corrupta*. Si enim homo peccati expers, & viribus adhuc integris esset, lumen naturæ, & qui ejus ductu investigari potest, divinum cultum sufficere posse ad salutem, forsitan haud temere quis asseruerit. Præterquam enim quod lumen intellectus tum multo perfectius, quam nunc est, futurum, & in cognitione DEI cultusque divini multo longius, quam nunc progredi potest, progressurum esset, hominem etiam à labe peccati purum, gratia divina excludere, Deo exorsum reddere nihil posset: cui in gratuitum obedientiæ & constantiæ præmium tandem vitam æternam DEUS, pro sua immensa bonitate, haud dubie largiturus esset. Quamvis nec revelationes supernaturales ei omnino defuturæ essent: sicut nec Protoplastis illo exiguo temporis spatio, quo in primævo integritatis statu persistebant, plane defuerunt, ut ex historia Creationis *Gen. II. 17. 23.* patet.

XXX. Secus autem res habet cum cultu divino in *statu naturæ corruptæ*. Postquam enim prolapsus in peccatum primus parente, per unum hominem peccatum in mundum omnesque homines introit, *Rom. V. 12.* & eo rea perducta est, ut non solum *natura simus filii iræ Epb. II. 3.* sed omne etiam figmentum cordis humani tantummodo malum sit omni tempore, *Gen. VI. 5. c. IIX. 21.* & DEUM proinde peccatis quotidie offendamus; cultus, DEO jam ab hominibus peccatoribus debiti, pars prima ac potissima constituenda est in satisfactione pro peccatis valida & sufficiente. Nisi enim per præstitam satisfactionem placata fuerit ejus ira, nosque ipsi simus reconciliati, reliquus cultus, ut ut ex lumine naturæ cognitus præscriptusque, ei vel non deferri, vel non absque hypocrisi deferri poterit. Non deferri ipsi potest *cultus interior, in dilectionis, fiducia, spei,* aliisque id generis actibus constitutus

stitutus

stitutus, quippe qui suapte natura respicit DEum, ut homini propitium, cognitum, nec cadere potest in peccatores, nisi postquam DEo reconciliati sunt. Quomodo enim DEum super omnia diligeret is, qui ei se exosum & abominabilem esse, ex peccatorum non expiatorum morsu sentit, & quem sua se accusante & damnante conscientia, velut iudicem severum serviliter timet & fugit? Qua fiducia is in DEo se erigeret, quem scelerum patratorem sua convincit conscientia, sensusque iræ divinæ cruciat & angit? Non absque hypocrisis deferri DEO potest cultus, in exterioribus sive *invocationis* sive *laudis* & *gratiarum actionis*, aliisve in sensus incurrentibus actibus positus. Anima enim DEo nondum reconciliata, nec fide & charitate donata, hypocritica sunt exteriora solennia omnia, quæ cultus divini causa peraguntur.

XXXI. Quæ autem *satisfactio* offenso peccatis iratoque DEo ad placandam ejus iram exhiberi possit aut debeat, humana ratio nullis, neque ex communi DEI providentia, neque aliunde desumptis, argumentis docere potest, ut postea ex consideratione articuli quarti patebit.

XXXII. Quod ergo ad *tertium* attinet *articulum*, in ostendenda & præscribenda cultus divini parte potissima omniumque prima, quæ quidem DEo peccatis offenso iratoque ab homine peccatore debetur, deficiunt lumen naturæ, & quæ ei innititur, Theologia naturalis penitus, ut, si alia non esset causa, cur ad salutem nemini sufficere possint, hoc solum, quod placandæ iræ divinæ, expiandorumque peccatorum medium efficax, validum & sufficiens suggerere nullum possunt, causæ satis esset. Peccatis enim non expiatis, & DEo in ira adversus peccata perseverante, homines manent æternæ damnationi obnoxii, nec quisquam est, qui eos inde eruere & liberare possit.

XXXIII. Sed præter hanc, alia, eaque haud infirmior, istius insufficientiæ suppetit causa. Nam ad consequendam salutem

C

æter-

æternam, præter notitiam debiti DEO cultus, requiruntur etiam vires ad eundem, DEO exhibendum. Nam nosse rectum DEI cultum, nec tamen reapse eum DEO exhibere, est *justitiam in iniustitia detinere*, docente Gentium Apostolo, *Rom. I. 18. & qui novit recte facere. & non facit, hic peccato tenetur, Jacob. IV. 17.* Vires autem, quibus cultus, etiam ductu luminis naturæ cognitus, DEO reapse præstetur, *pro statu naturæ corruptæ* adeo desunt homini, ut ab Apostolo laudato cum mortuo comparetur, dicaturque *mortuus per peccatum, Eph. II. 1. 5. Col. II. 13.* quod instar mortui, nec velle nec perficere possit bonum, nisi DEO reconciliatus, utrumque ex ipsius gratia accipiat, juxta illud ejusdem: *Deus is est, qui efficit in vobis & ut velitis, & ut efficiatis, pro gratuita sua benevolentia, Phil. II. 13.* Unde sive cultum ex virtutibus, quæ in refrenandis affectibus occupantur, sive ex DEI dilectione, fide, spe, timore & similibus actibus æstimes, homo peccator tamen, DEO non reconciliatus, viribus ad eum reapse præstandum necessariis semper destituetur. Quamvis enim affectus, ne in actus externos erumpant, compescere, & actiones externas rectæ rationis præscripto conformare eoque possit, ut, v. g. corpus ab adulterio, scortatione; manus à furto; homicidio patrando contineat, tamen concupiscentiam pravam, & inde scaturientes malas cogitationes, motus inordinatos, propensionesque in nulla non scelera, quibus animus totus polluitur, DEOque exosus redditur, tollere non potest, sed quantumcunque operæ impendat virtuti, in conspectu DEI tamen, ad animum respicientis, similis erit manebitque *arbori malæ*, quæ non nisi malos fructus proferre potest. Ex ejus corde enim semper procedunt *cogitationes malæ, adulteria, scortationes, cades, furta, augenda rei artes, scelera, dolus, protervia, oculus malus, obrectatio, superbia, amentia*: omnia hæc scelera, si non ipsis externis parentur actibus, intus tamen animo concupita, *pellunt hominem*, eumque DEO abominabilem reddunt, *Marc. VII. 21. seqq.* Neque plus virium

virium

1139

virium homo pro statu naturæ corruptæ habet ad DEum super omnia diligendum, ad fiduciam in ipso omnem defigendam, ad eum super omnia timendum &c. Præterquam enim, quod ad hæc etiam emortuus est, per naturam corruptam etiam & conatam pravam concupiscentiam ita aversus est à DEo, ut licet, prælucente lumine naturæ, eum cognoscat tanquam summæ bonum & super omnia diligendum, in sui tamen & eorum, quæ carnis sunt, dilectionem totus feratur, faciatque, quæ displicere DEo non ignorat, & quæ cum ejus dilectione super omnia stare nunquam possunt. Hinc tantum abest, ut in ipso confidere possit super omnia, ut eum velut iratum judicem potius fugiens, in hominibus, aut suis viribus, potentia, prudentia omnem defigat fiduciam. Et dum quotidie peccat, DEumque peccatis offendit, reapse ostendit, quod nec timeat ipsum, nec timere possit super omnia. Et ut paucis, quod res est, complectar, homo jam in statu naturæ corruptæ, quantus quantus est, totus carnalis est, nec nisi quæ carnis sunt, sapit, Rom. II. 5. Quod autem caro sapit, mors est, v. 6. est inimicitia adversus DEum, legem enim DEI non subjicitur, nam ne potest quidem, v. 7.

XXXIV. Atque hinc est, quod laudatus Apostolus urget & sæpius inculcat, per legem (sive per ea, quæ implantata mentibus hominum & à DEo repetita ac solenniter promulgata lex de recto DEI cultu præcipit) neminem posse justificari. Non justificabitur ex operibus legis ulla caro, inquit Gal. II. 16. Ex operibus Legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus (DEI) ait Rom III. 20. Cujus suæ assertionis rationem reddit: quia qui fecerit ea (quæ lex præcipit, & quidem perfecte ac sine defectu) is demum vivet in ipsis, Gal. III. 12. Quisquis enim totam legem servaverit, & offenderit in uno, omnibus tenetur. Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris autem, factus es transgressor Legis, Jac. II. 10. Qui autem transgressor legis est, sub execratione legis est. Scriptum enim est, Execrabilis est,

quisquis non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in Libro legis, ut faciat ea, Gal. III. 10. Quia ergo, ut ostensum, cultum DEO debitum, etiam ductu luminis naturæ cognitum, mortalium nemo, pro eo ac oportet, præstare, legemque implere potest, nemo etiam per legem aut cultum, lege præceptum, justificari salutemque æternam consequi unquam poterit.

XXXV. Caterum Auctor non diffitetur, neminem esse, qui non peccet, nec quæquam, nisi peccatis expiatis, salutem consequi posse. Unde in lib. de Rel. Gentil. p. 195. refert, Gentilibus etiam suas in usu fuisse expiationes, lustrationesque, sine quibus neque crimine neque pœna solutos semetipsos arbitrati sint. Sensum enim vitiorum, sive peccatorum suorum, habuisse Gentiles, haud aliter ac nostros, hodierno die nulli dubium esse. Persuasum autem sibi habet, rationem expiandi peccata non esse ita abstrusam, quin investigari & erui ex communi DEI providentia, etiam a Gentilibus potuerit, nec ita esse difficilem & arduam, quin obtineri viribus humanis possit: eam enim, rectæ rationis iudicio dictante, consistere in pœnitentia; pœnitentiam vero agere vel non agere, in cuiusque peccatoris arbitrio & potestate esse positum. Quo collineat ejus articulus quartus: *Horrorem scelerum hominum animis semper insedisse, adeoque illos non latuisse, vitia & scelera quacunq; expiari debere pœnitentia, vel ut alibi eum proponit: Resipiscendum esse à peccatis.*

XXXVI. Quanquam autem rituum quoque, quos cum pœnitentia Gentiles in suis expiationibus & lustrationibus conjunxerint, mentionem facit, eos tamen ineptos esse, & à se improbari, ibidem monet, quibus proinde nullam peccata expiandi vim adscribere potest. Pœnitentia autem nihil non tribuit, quod ad expiationem peccatorum quidem necessarium videri possit. Hanc dicit REMEDIUM MALORUM, quæ quasi TABULA POST NAUFRAGIUM fuerit Gentilibus, & ad quam, etiam in delictis minimis, confugiendum esse crediderit Antiquitas, ut

ut

ut pag. 197. ejus verba habent : ubi etiam, post pauca interjecta, subjungit: *Solam morborum animi crisin salutarem esse pœnitentiam.* Et rursus: *pœnitentiam tanquam VNIVERSALE NATURÆ PIAMENTUM vel sacramentum inter Gentiles esse habitam.* Pag. 202. agnoscit rursus fateturque, ritus expiationum, à sacerdotibus olim excogitados, *fuisse ineptos*; censet tamen, *si Sacerdotes illi* (una cum ritibus, quanquam ineptis) *pœnitentiam veram, horroremque scelerum in animos populi plenum induxissent, bant ita male cum humanogenere actum fuisse.*

XXXVII. Verum hanc in pœnitentia Gentilium constitutam rationem expiandi peccata, iramque DEI placandi esse plane insufficientem, facile ostendi potest. Primum enim ea non extendit se ad omne peccatum, quod DEO nos exosos, iræque divinæ reos facit. Gentiles enim nulla agnoscunt peccata, nisi quæ acta committuntur; originale autem peccatum prorsus ignorant, rati, *hominem neque bonum, neque malum ex propria natura esse, sed utrumque fieri ex educatione*, ut ipse Auctor in *Lib. de Relig. Gent. p. 196.* faterur. Faciamus ergo, pœnitentiam esse Gentilibus *medium expiandi peccata*, non tamen medium sufficiens erit: cum expiando *peccato originali*, quo tamen *natura sumus filii ira, Epb. II 3.* medium esse non possit. Hujus enim, ut ignoti, Gentiles nulla ducuntur pœnitentia. Deinde nec actualia Gentilium peccata sola pœnitentia expiari possunt. Quod haud difficulter perspiciet, qui cum *peccatorum actualium*, tum *pœnitentia*, qualis in Gentiles cadere potest, *naturam* penitus consideraverit.

XXXIIX. *Peccata actualia* sunt ex genere actionum moralium, quæ, præter agentem, ipsius cujusdam tertii concernunt. Sunt enim lege Superioris interdicta, & violant ejus legem. Et speciatim *legem DEI æternam & immutabilem* violant quodammodo peccata omnia, quæ etiam contra leges humanas committuntur. Magistratus enim habet suam auctoritatem & legum fe-

rendarum potestatem à DEO ; & latæ ab ipso leges obligant vi legis divinæ, quæ parere Magistratui jubet, juxta illud *Rom. XIII. v. 1. seq.* *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. Non enim est potestas nisi à DEO, & quæ sunt potestates, à DEO ordinatae sunt. Et 1. Pet. II. 13. seq.* *Subiecti estote cuiusvis humane ordinationi, propter Dominum, sive Regi, ut qui superemineat, sive Præsilibus, ut qui per eum mittantur, tum ad ultionem maleficorum, tum ad laudem recte agentium. Quoniam ita est voluntas DEI.*

XXXIX. Eo ipso autem, quod legem DEI æternam immutabilem peccata sive mediate, sive immediate violant, inducunt ex parte peccantis culpam & reatum pœnae divinæ ; DEUM vero afficiunt injuria offenduntque. Culpam quidem & reatum pœnae divinæ inducunt : quia quisquis peccat, à regula rectitudinis exorbitat, & per hoc culpam sibi contrahit ; natam vero ex exorbitantia à Regula rectitudinis culpam comitatur reatus pœnae divinæ per se & natura sua. Deum autem afficiunt injuria offenduntque : quia legem ejus violant. Violatio enim legis divinæ est quædam juris divini violatio, atque adeo injuria in Deum redundans, qua non potest non DEUS gravissime offendi.

XL. Quamvis vero, quod ad entitatem actuum attinet, peccata non sint aliquid permanens, culpa tamen & reatus pœnae ex parte peccantis ; injuria item & offensa ex parte Dei manent moraliter, tenentque peccantem quasi constrictum, usque dum peccata expientur. Culpa enim est relatio quædam ex actu peccandi præterito, ob ejus à regula rectitudinis discrepatiam, resultans, qua qui eum commisit, formaliter culpabilis constituitur. Constituitur autem per eam formaliter culpabilis non eo tantum tempore, quo actum peccandi committit, sed postea etiam, donec sequatur peccati expiatio. Sicut qui ante aliquot annos adulterium vel homicidium commisit, si nulla intervenierit expiatio, adhuc adulterii vel homicidii culpa tenetur. Reatus autem est debitum quoddam & obligatio ad subeundam pœnam,

nam,

1173

nam, ob culpam: quæ & ipsa, manente culpa, manet. Non enim fieri potest, ut quis v. g. ex actu adulterandi aut occidendi præterito culpa adulterii aut homicidii teneatur, nec tamen reus sive dignus sit pœna adulterii aut homicidii. Manentibus autem, ex parte peccantis, culpa & reatu pœna, manent ex parte DEI etiam injuria, per actum peccandi præteritum ei illata, & offensa. Repugnat enim, aliquem esse, ob actum peccandi præteritum, culpabilem, pœnaque dignum, nec tamen esse injustum in DEum, &, ob violatum ejus jus, in offensa & odio apud eum constitutum.

XLI. Unde ad expianda peccata actualia requiritur necessario, ut nata ex actibus peccandi præteritis cum culpa & dignitas sive reatus pœna ex parte peccatoris, tum injuria & offensa ex Parte DEI tollatur, atque adeo ut nec culpabilis pœnaque dignus; neque in DEum injustus eique exosus amplius sit peccator, efficiatur.

XLII. Videamus jam, in quo Gentilium pœnitentiam Auctor constituat, ut, possintne patrata hominum peccata scelera per eam sic expiari? rectius intelligatur.

XLIII. Constituit vero illam in *Lib. de Rel Gentil p. 198. in dolore ob peccatum*. Verba ejus sunt hæc: *Si cui novum insolensq; inter veteres pœnitentia vel pœnitudinis verbum videatur, non reluctor, modo sensum ira divina & DOLOREM OB PECCATA SUA habuisse Gentiles, agnoscat, neque enim de verbo laboro, ubi de re ipsa conventum est. Quod igitur nobis POENITENTIA sonat, id illis DOLOR PRO PECCATIS ILLIS, quæ iram divinam accerferent, procul dubio fuit: Quorsum enim, nisi interno dolore perciti, tot ritus sacraque ad DEos placandos excogitassent? vel tot templa adiissent, precesve fudissent, aut vota nuncupassent?*

XLIV. Dolor autem ob peccatum nihil est aliud, quam mœror, tristitia & anxietas animi, ex agnitione, displicentia & detestatione peccati oborta; & importat proinde ex parte peccatoris muta-

muta-

mutationem animi, qua quæ contra legem DEI commiserat, displicere incipiunt, nec rata amplius habere vult, ut, si fieri posset, reddere vellet infecta. Quæ est moralis quædam peccatorum patratorem retractatio, quæ ad illorum expiationem quidem necessaria est, minime autem sufficit.

XLV. Necessaria est: quia primum omnium, quod ad peccata expianda requiritur, est, ut qui peccaverat, ea non amplius habeat rata, sed apud animum suum retractet, improbet, detestetur, & si fieri posset, vellet reddere infecta. Secus si fiat, & peccata animo rata habere peccator pergat, efficiet, ut peccata moraliter maneat, & quo minus expiari ac aboleri possint, impedit.

VLVI. Non autem sufficit: quia solum concernit peccantem, & ne peccata admissa ex parte sui habeat rata, efficit, uti dictum. Peccata vero, præter peccantem, concernunt etiam DEUM, & ob violatum ejus jus cum *injuria & offensa* ipsius conjuncta sunt. Commune autem inter se habent omnes in universum actiones morales, quæ alterius tertii jus quoddam concernunt, ut ab agente, licet serio pœnitente, rescindi & aboleri non possint, sed tantisper eum stringant, dum juri tertii fiat satis: v. g. in contractu emtionis, qui emit agrum, licet postea emtionis eum pœniteat, & initum semel contractum anima & verbis dolens retractet, tamen quia contractus etiam venditoris jus concernit, non potest sola emtoris retractatione is aboleri, sed emtor tenetur illo constrictus quasi & obligatus, usque dum juri venditoris fiat satis, ut ejus pace & consensu rescindatur, & retractatione utriusque reddatur irritus. Quemadmodum ergo v. g. in contractu emtionis jus tertii, venditoris scilicet, obstat, quo minus sola emtoris pœnitentia & retractatione rescindi & aboleri possit: ita in peccatis jus DEI violatum æque obstat, quo minus sola peccatoris pœnitentia & retractatione expiari & aboleri possint, sed ut illic ad abolendum emtionis contractum,
 præter

præter emtoris poenitentiam, etiam juri venditoris satisfieri oportet; ita hic ad expianda peccata, præter peccatoris poenitentiam, violato peccatis juri divino ut fiat satis, necesse est. Ei vero aliter satis fieri non potest, quam *lucione*, ut ita loquar *pœna*, ad quam suapte natura peccatum obligat, vel per solutione lytri cujusdam, quod pœnæ æquivaleat.

XLVII. Hoc patet etiam per experientiam. Qui enim contra leges publicas peccavit, & commisso v. g. adulterio vel homicidio in Magistratus incidit offensam, is quocumque corripiatur dolore, tenetur tamen culpa peccati reatuque pœnæ constrictus, & manet simul in offensa Magistratus, donec vel luendo debitam peccato pœnam, vel exhibito pœnæ promeritæ æquivalente lytro Magistratui faciat satis. Et qui in proximum aliquid commisit, eumque injuria affecit, licet postea poenitentia ductus, factum habere ratum nolit, idque non absque gravi animi dolore detestetur, tamen nisi etiam offenso proximo fecerit satis, aut saltem eum induxerit, ut jure suo cedat, & illatam sibi injuriam condonet, sub culpa & reatu pœnæ tenebitur constrictus, non obstante sua poenitentia. Quo videtur respexisse Christus, quando *Matth. V. 23. seq.* peccatorem, qui jam munus suum ad altare attulerit, & impetrandæ peccatorum veniæ causa, ad DEUM precaturus, fratrem suum aliquid contra se habere meminerit, hortatur, ut, relicto ad altare munere, ad fratrem offensum abeat, & cum ipso prius reconciliationem ineat, quam suorum peccatorum remissionem apud DEUM quærat.

XLIX. Auctor diffiteri hæc non potest. Opinatur autem, quod tum saltem habeant locum, cum *homines injuria vel contumelia afficiuntur*, non autem cum *DEI summi Majestas leditur*. Cæterum, inquit in *lib. Rel. Gent. pag. 198* licet in remedium peccati ubi *DEI summi Majestas lederetur, poenitentiam sive dolorem efficacem esse crederent: non ita tamen, ubi homines injuria vel contumelia afficerentur, de poenitentia illa statuebant Gentiles, Illatum quippe*

D

dam-

damnum heic compensari & dissolvi postulabant. Quæ licet ex mente Gentilium hic loquatur, alibi tamen, ubi de Veritate agit, non obscure suo comprobat calculo, quando pag. 279. In analogia illa, inquit, mutua, quam ab invicem obtinemus, quando expiatione, peculatu &c, bona diripiuntur, ultra resipiscentiam, restitutionem jubet gentium lex illa communis & consensus Universalis. Si quispiam interea prurienti ingenio præditus, à nobis postulaverit, cur intra nostram stet libertatem, peccata & scelera ista perpetrare posse (ut ad satisfactionem non teneamur) aptime quidem respondebimus, ista ab occultis DEI judicis perire.

XLIX. Verum enim vero quod in delictis, quibus homines afficiuntur injuria vel contumelia, satisfactio & damni illati compensatio exigitur, non humanum est inventum, sed ipsa cordibus hominum inscripta lege naturæ sic de terminatum, & propterea, fatente Autore, Gentium lege communi, & consensu universali, ubique receptum est. Quemadmodum autem lex naturæ est legis divinæ, æternæ, & immutabilis quædam imago expressa, ita quicquid illi consentaneum est, huic etiam consentaneum sit oportet. Si ergo, vi legis naturæ, peccata, quibus homines afficiantur injuria, sola pœnitentia expiari non possunt; sequitur quod etiam vi legis divinæ easola expiari non possint: cum illa, ut dictum; in hac fundetur. Quo accedit, quod populo Israelitico DEus ipse olim leges præscripsit ad quarum ductum damnum illatum compensandum, & pœnæ exigendæ essent, quæ ab ejus lege æterna & immutabili proinde alienæ esse non poterant, sed in illa fundari oportebat. Quid? quod Magistratum etiam, cum nihil quicquam obstante delinquentium pœnitentia, delictorum pœnas ad normam præscriptarum legum exigit, DEI vicem gerit, ejusque loco & nomine judicium exerce, iuxta illud II. Paral. XIX. 6. 7. Non homini judicaturi estis sed Jehova, qui vobiscum (futura est) in rebus judiciariis. Quare nunc insit pavor Jehova vobis: observate & facite, non enim est

est

est apud Jehovah DEum nostrum iniquitas, aut acceptio personarum, aut sumtio muneris: cui etiam DEus severe injungit, ut pro ratione delictorum poenas sine προσωποληψία exigat, nec cuiquam parcat: *Ne, inquit, parcito oculus tuus ei (homicida:)* sed tolles sanguinem innoxium ex Israele, Deut. XIX. 13. Evidens ergo est, quod lex DEI aeterna & immutabilis aequae ac illa communis Gentium lex consensusque universalis, ultra resipiscentiam, etiam satisfactionem pro peccatis, & pro renata restitutionem, damni que illati compensationem exigere jubeat.

L. Dicet forsitan Auctor, Legem DEI aeternam & immutabilem jubere sive exigere quidem restitutionem & damni illati compensationem, sed in delictis saltem, quibus homines afficiuntur injuria & contumelia, non autem in delictis, quibus DEI summi Majestas leditur.

LI. At vero illa ipsa delicta, quibus homines injuria aut contumelia afficiuntur, violant etiam DEI aeternam & immutabilem legem, & ejus violatione ledunt quoque majestatem DEI summi, ut superius ostensum. Si ergo, vi Divinae & Naturalis legis, illata hominibus injuria aut contumelia sola delinquentis poenitentia sive retractatione morali expiari non potest, num illata Majestati DEI summi injuria, vi ejusdem legis, sola peccantis poenitentia sive retractatione morali expiari possit? Quid enim? An DEus gloriae & Majestatis suae magis prodigus est, quam homo, ut injuria huic illata, absque satisfactione, expiari à poenitente non possit; possit tamen absque satisfactione, sola peccantis poenitentia expiari injuria, Majestati DEI summi illata?

LII. Sed pressius Auctorem urgebimus. Ludentia Majestatem DEI summi peccata vel suapte natura in peccante aequae inducunt obligationem ad satisfaciendum pro injuria, DEO summo per violatam ejus legem illata, ac peccata, quibus homines afficiuntur injuria contumeliave, aut non aequae eam inducunt

Posterior citra manifestam falsitatem dici non potest: Nam peccata, Majestatem DEI summi lædentia, ut æque ac alia peccata, culpam; ita & reatum pœnæ æque in peccante suapte natura inducunt: cum reatus pœnæ sit consequens culpæ inseparabile. Et quia reatum pœnæ inducunt, hoc ipso inducunt obligationem ad luendam pœnam, vel ad aliam, pœnæ loco, præstandam satisfactionem: cum reatus pœnæ nihil aliud sit quam debitum subeundi pœnam, vel aliam, loco pœnæ, [satisfactionem præstandi. Hinc Gentilium etiam consensu communi receptum est, quod peccando homines iram DEI & reatum pœnæ divinæ incurrant, atque adeo ad luendas pœnas, quibus DEO pro illata injuria & majestate læse fiat satis, ex peccatis patratis obligentur. Sin prius Auctor dixerit, reddenda jam ipsi ratio est, cur pœnitentia sola, absque satisfactione, *efficax sit in remedium peccatorum*, quibus *DEI summi læditur Majestas*, non obstante, quod hæc, æque ac alia peccata, suapte natura peccantem ad satisfactionem, pro illata DEO injuria præstandam, obligent.

LIII. Hic aqua hæret Auctori, nec quicquam habet solidi, quod afferat. In loco, paulo ante *ex Tract. de Verit. pag. 279.* citato dicit, *hoc pendere è judiciis DEI occultis.*

LIV. Verum hæc frivolum commentum est. Primum enim solam pœnitentiam esse efficacem in remedium peccatorum, quibus Majestas DEI summi læditur, nondum ab ipso probatum est, quod tamen primo omnium probandum erat. Deinde si occulta sunt judicia DEI, à quibus hæc res pendet, unde Auctori innotuerunt? & unde nobis faciet manifestum, hæc, quæ DEI occultata judicia dici, non esse sua figmenta?

LV. In præcedente autem *pag. 277.* *Scelera nostra ex vera pœnitentia elui. Et novum iniri posse cum DEO fœdus*, triplici probatum it fundamento: *Religionum scilicet consensu, Bonitate DEI, & interno Conscientiæ testimonio.* Quibus duo subjungit absurda, quæ, nisi pœnitentiam eluendis hominum sceleribus sufficere

re

re concedatur, necessario secutura existimat. Unum, Nullum universale ita patere vel olim patuisse Remedium, ut fuerit, quo fugeret misera ex peccati sensu languentium turba, vel haberet, unde gratiam & pacem illam internam conciliaret. Alterum, Quosdam (imo longe majorem hominum partem) inscios, nedum invitos & creasse, & damnasse DEUM Opt. Maximum. Verba ejus hæc sunt: Scelera nostra vera ex pœnitentia elui, & novum cum DEO iniri posse fœdus, Religionum consensus universalis, Bonitatis divine conditio, & ipsa Conscientia in primis docent. Quo enim interno foro maxime interdiciuntur scelera, eo ipso vera ex pœnitentia emacalari posse, Sensus internus (sub conditionibus suis) docet. An vero aliud, & quidem convenientius detur medium. unde justitiæ divine sit factum satis, non est heic in animo exponere, cum nihil in hoc opere, præter veritates in controversas, ex Sensu & consensu universalis petitas, propositum habeamus. Hoc solummodo dicimus, (quicquid in adversam partem à quibusdam suggeratur) quæ nisi sola ex pœnitentia & fide in DEUM vitia & scelera quacunque eliminari possint, & justitiæ divine bonitas divine adeo sit ἀύτρου, ut non sit ulterius, quo provocetur, nullum universale ita patere, vel olim patuisse Remedium, ut fuerit, quo confugeret misera ex peccati sensu languentium turba, vel haberet, unde gratiam & pacem illam internam conciliaret: Et tandem in id æveniendum sit, ut quosdam (imo longe majorem hominum partem) inscios nedum invidios & creaverit & damnaverit DEUM Opt. Max. quod adeo horrendum, & providentiæ, bonitati, imo & justitiæ divine incongruum sonat, ut mitiori & æquiori sententiæ dicendum sit, totum humanum genus ex pœnitentia semper habuisse media, unde DEO acceptum esse potuit; quibus si exciderit, non jam ex DEI beneplacito, sed ex proprio hominum peccato perditionem unius cujusque existisse, nec per Deum stetisse, quo minus salvi fierent.

LVI. Sed his etiam nihil inest roboris. Ad quod perspicue ostendendum, ante omnia monendum ducimus, quod dicit

D 3

Auctor,

Auctor, *scelera nostra ex vera pœnitentia elui posse*, duplicem admittere sensum: Unum, quod ex parte hominis peccatoris ad eluenda ejus scelera de jure nihil exigi possit, præter pœnitentiam, ut si pœnitentiam agat, ad nullam DEO pro sceleribus patris præstandam satisfactionem obligatus sit, aut maneat: Alterum, quod pœnitentia, licet debito satisfaciendi pro peccatis peccatorem per se non solvat, sufficiat tamen ad hoc, ut DEUS satisfactionem debitam pro sua bonitate & misericordia non exigere, atque adeo peccata cum debito satisfaciendi, sine satisfactione interveniente, condonare possit.

LVII. Priori sensu assertionem falsam esse, constat ex hactenus dictis liquido. Ostendimus enim, quod peccatum omne, ut suapte natura cum injuria & offensa DEI conjunctum est, ita ex parte peccatoris per se sua natura debitum subeundi pœnam, vel pœnæ loco aliam DEO satisfactionem præstandi inducat, quæ per pœnitentiam, præcise pro dolore ob peccatum sumtam, tolli non possit.

LIX. Posteriori autem sensu accepta assertio redit ad istam inter veteres agitatam quæstionem, an DEUS alio modo, quam per Christi satisfactionem; vel an, sine interveniente satisfactione, per solam condonationem peccatorum homines peccatores liberare potuerit? Cujus negativam olim amplexus est *Anselmus lib. I. Cur DEUS homo*, docuitque, *sine satisfactione, id est, sine debiti (peccatis contracti) solutione spontanea nec DEUM posse peccatum impunitum dimittere, nec peccatorem ad beatitudinem, vel talem, qualem habebat, antequam peccaret, pervenire*, ut cap. XIX. ejus verba habent. Ratio ejus potissima est: quia si sine satisfactione DEUS peccata remitteret, inordinate aut injuste ageret: cum peccata impunita aut satisfactione non expiata dimittere, omnino sit inordinate & injuste agere. Sed inordinate aut injuste agere non decet DEUM. Ergo nec peccata sine interveniente satisfactione remittere, DEUM decet. *Quapropter, inquit*

quit

quit sub finem c. XII. si non decet Deum aliquid injuste aut inordinate facere, non pertinet ad ejus libertatem ac benignitatem ac voluntatem, peccantem, qui non solvit Deo, quod abstulit, impunitum dimittere. Et c. XIII. Nihil minus tolerandum est in rerum ordine, quam ut creatura Creatori debitum honorem auferat, & non solvat, quod aufert. Nihil autem injustius toleratur, quam quo nihil minus est tolerandum. Quia autem dici non potest, Deum debere tolerare, quo nihil injustius toleratur, nempe ut creatura non reddat Deo, quod aufert; concludit tandem: Necessesse esse, ut aut ablati honor solvatur, (hoc est, præstita satisfactione restituatur,) aut pœna sequatur: alioquin aut sibi ipsi Deum justum non fore, aut ad utrumque impotentem futurum. Quæ Anselmi argumentatio si recte habet, in præsentia controversia etiam contra Auctoris assertionem in qua excutienda occupamur, militabit, evincetque, Deum ne pœnitenti quidem peccata, sine satisfactione præstita, remittere posse. Cum enim pœnitentia, ut supra ostensum, peccatorem debito satisfaciendi pro peccatis per se non solvat, adhuc Deus inordinate & in juste ageret, si peccata, absque præstita satisfactione, pœnitenti remitteret. Peccatorem enim, debito subeundi pœnam constrictum, impunitum dimitteret.

LIX. Diversum tamen, ante Anselmum, senserunt plerique Patres, quos inter est Athanasius, qui lib. III. contra Arianos inter alia: Poterat, inquit, etsi nunquam advenisset Christus, solummodo loqui Deus, & maledictionem solvere; & Augustinus, qui lib. XIII. de Trin. c. X. quærentes: itane defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miseria mortalitatis hujus? sic censet refellendos, ut istum modum, quo nos per Mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum, Deus liberare dignatur, affirmes bonum & divina congruum dignitati; ut tamen etiam ostendamus, non alium modum possibilem Deo defuisse, cujus potestati equaliter cuncta subjacent. Gemina tradiderunt Gregorius Nazianzenus Orat. IX. Cyril

Cyrillus Alexandrinus in lib. de Incarn. Theod. in Sermon. IV. contra Grecos, Damasc. lib. III. de Orthod. Fid. c. XLIX. & alii, quos, adscriptis illorum verbis, longa serie citat Dionysius Petavius Tom. IV. Theol. Dogm. lib. II. c. VIII. ubi, qui vult, videat. In eandem sententiam postea descendit Thomas part. III. q. I. a. II. quem ejus interpretes communiter sequuntur.

LX. Sed hæc ad præsens nostrum institutum parum faciunt. Nobis enim hic non tam de POSSE, quam de VELLE DEI, h. e. non, AN POSSIT; sed AN VELIT DEUS pœnitentibus peccata, sine præstita satisfactione, remittere? quæstio est. Ut enim benignus & misericors, ita & justus ac scelerum vindex est DEUS, & si pro sua liberrima voluntate potest pœnitentibus peccata condonare ex mera gratia, nulla interveniente satisfactione: potest certe pari libertate etiam pro sua justitia debitam ab ipsis exigere satisfactionem, atque adeo potest peccata non condonare, nisi pro illata sibi injuria plene satisfactum sit. Quanquam credibile non est, DEUM ea una de causa, ut justitiæ suæ pro peccatis nostris fieret satis, Filium suum unigenitum in eam, quam passus est, acerbissimam & ignominiosissimam mortem traditurum fuisse, si, salva sua justitia, peccata absque interveniente satisfactione, pœnitentibus condonare potisset.

LXI. Sed quicquid tandem sit de eo, an DEUS POSSIT, pro sola sua misericordia, pœnitentibus peccata sine satisfactione, condonare? cardo rei nunc, uti dictum, in hoc vertitur, quid actu DEUS pro sua cum misericordia tum justitia VELIT? An pœnitentibus, etsi ad satisfactionem pro peccatis præstandam adhuc obligatis, debitum satisfaciendi, & simul peccata, sine præstita satisfactione, remittere velit, & remittat? an vero eosdem debito satisfaciendi peccatisque nec solvere velit, nec solvat, nisi interveniente satisfactione?

LXII. Prius ut Auctor defendendum in se recipit, ita si tribus adductis fundamentis, *Religionum scilicet consensu universali,*
Boni-

1153

Bonitatis divinae conditione, & interno Conscientiae testimonio solide probari posse opinatur, à vero longe aberrat.

LXIII. Et *Religionum* quidem *Consensus Universalis* licet doceat, ad eluenda peccata poenitentiam esse necessariam: peccata enim, nisi per poenitentiam retractata, in nulla religione elui posse putantur; minime tamen docet, poenitentiam solam, (accipio poenitentiam cum Auctore pro dolore ob peccatum) ad ea eluenda sufficere. Contrarium enim docet diffusa per orbem terrarum Religio Christiana, quae unica & sola vera religio est. Docet enim consensu unanimi, quod peccata DEUS mortalium nemini condonare velit, nisi per *satisfactionem Christi*, fide apprehensam, quem propterea proposuisse dicitur *ἱλασθῆναι placamentum per fidem in sanguine ipsius, ad demonstrandam justitiam suam, per remissionem peccatorum, quae praecesserunt, DEO illa tolerante, Rom. III. 25. ut esset ἱλασθῆναι propitiatio pro peccatis nostris nec pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi peccatis, 2. Joh. II. 2. ut esset ἀντίλυτρον, pretium redemptionis pro omnibus, 1. Tim. II. 6. & ut per ejus mortem reconciliaremur ipsi, cum inimici essemus, & sanguine illius justificati servaremur ab ira, Rom V. 9 10. Sed nec diffusa longe lateq; Religionones Gentilium, quamvis falsae omnes sint, id quod Auctori probandum incumbit, docent. Cui bono enim cruenta illa, unde numen placaretur, sacrificia instituta & à Gentilibus recepta essent, si sola poenitentia scelera sua expiari posse, religionum inter Gentes saltem receptarum, consensus universalis doceret? Quin potius *κακοζήλια* quadam ad imitationem sacrificiorum, in Ecclesia Israelitica ad adumbrandam Christi satisfactionem pro peccatis institutorum, sacrificia illa cruenta ad placandum Numen divinum recepisse videntur, quod per suam poenitentiam id placari non posse animadverterent, nec tamen alias, unde pro peccatis satisfacerent, ejusque iram placarent, invenire quicquam possent.*

LXIV. Deinde etiam **BONITATIS DIVINAE CONDITIO**

E

docere

docere non potest, quod *scelera hominum pœnitentia* sola citra satisfactionis interventum eluantur. DEUS enim, | ut paulo ante dicebamus, non solum **BONUS**, sed & **JUSTUS** est: & quemadmodum ejus *bonitas*, nostra miseria provocata, ipsi est ratio impulsiva ad miserendum nostri, & peccata nobis gratis sine satisfactione condonanda, ita ejus *justitia*, peccatis nostris læsa, eidem est ratio impulsiva ad exigendam à nobis satisfactionem, qua illata ipsi injuria compensetur. Ultra vero in DEO præponderet, & an actu ipso DEUS *pro sua bonitate*, sine satisfactione peccata pœnitentibus condonet, aut condonare velit? an vero *pro justitia sua* cum peccatoribus agat, & satisfactionem pro peccatis ab ipsis exigat aut exigere velit? id, uti patet. *ex conditione divine bonitatis* constare non potest, sed pendet totum à DEI voluntate libera. Stante enim Patrum veterum & Scholasticorum communi sententia, quod peccata sine interveniente satisfactione à DEO remitti non repugnet, potest DEUS pro sua libertate se determinare ad utrumlibet, nempe & ad peccata pœnitentibus *pro bonitate sua* gratis ac sine satisfactione condonanda; & ad eadem *pro justitia sua* non condonanda, nisi prius plena præstita fuerit satisfactio.

LXV. Hæc igitur, an illa cum peccatoribus pœnitentibus procedendi ratio DEO pro sua libertate placuerit, placeatque? mortalibus aliunde innotescere non potest, quam ex *divina revelatione*. Quæ, quia alibi non datur, in Scripturis *Θεοπνευμαίς* inquirenda est. Hæc autem passim inculcant, DEUM irasci peccatoribus: *palam esse ejus iram à cœlo adversus omnem impietatem & injustitiam hominum, Rom. I. 18.* ejusque *judicium esse secundum veritatem adversus eos, qui talia agunt, c. II. 2.* Quamvis vero DEI *bonitatem* quoque & *misericordiam* erga homines peccatores insigniter commendent, eumque *divitem* dicant *miserordia*, quod *multa charitate sua dilexerit nos, cum adhuc per peccata mortui essemus, Eph. I. 5.* quod *postquam apparuerit ejus bonitas & erga homi-*

bomi-

1755

homines amor, secundum suam misericordiam nos servaverit, Tit. III 4. quod pro sua bonitate velit omnes homines fieri salvos, & ad agnitionem veritatis provenire, 1. Tim. II. 4. quod patiens sit erga nos, & nolit ullos perire, 2. Petr. III. 4. nusquam tamen DEO tribuunt, quod pro sola sua bonitate & misericordia, nulla habitatione justitiæ suæ, cum peccatoribus in expiandis illorum peccatis ager aut agere velit, sed potius, quod pro bonitate quidem & misericordia sua cum illis agere velit agatque, sed in quantum justitia sua salva fieri potest, & ita, ut justitiæ æque ac bonitati ejus suus sit locus. *Justitiæ* quidem: quia peccata nolit remittere absque satisfactione, pro illis præstita. *Bonitati* vero: quia ex mera bonitate, gratia & misericordia sua Filium suum unigenitum miserit, ut, quam ejus justitiæ satisfactionem pro peccatis nostris præstare nos non poteramus, ipse in carne assumpta pro nobis præstaret. Atque hoc est, quod dicunt, DEUM non pepercisse suo proprio Filio, sed dedisse eum pro omnibus, ut scilicet loco omnium suæ lætæ satisfaceret justitiæ, Rom. VIII. 32. subjecisse eum legi, ut eos qui legierant subiecti, redimeret Gal. IV. 4 5. fecisse eum execrationem pro nobis, ut ab execratione legis nos redimeret, c. III 13, commendasse in hoc charitatem suam erga nos quod Christus pro nobis mortuus est, Rom. V. 6 eum sic dilexisse mundum, ut filium suum unigenitum daret, (in mortem pro peccatis nostris) ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam, Job. III 26.

LXVI. Miramur autem, cur Auctor dicat, an aliud & quidem convenientius detur medium, (quam poenitentia,) unde justitiæ divinæ factum sit satis, exponere, sibi heic in animo non esse: cum tamen (1) poenitentia, ut supra ostensum, non sit medium, quo justitiæ divinæ fiat satis, sed saltem conditio, ex parte peccatoris requisita, quæ ipso debito satisfaciendi pro peccatis eum non solvit. (2) quæstioni, an & quodnam detur medium, unde justitiæ divinæ factum sit satis? hic maxime, ubi de ratione expiandi peccata ex instituto agitur, locus conveniens sit: de qua, nisi

constiterit, ratio eluendi peccata plene tradi & explicari non potest. Quod vero Auctor præten- dit, *se nihil in hoc opere, præter veritates incontrovertas, ex Sensu & Consensu universali petitas, propositum habere*; calva excusatio est. Cum enim ex *Sensu & Consensu universali* de medio conveniente, unde divi- næ justitiæ factum sit satis, nihil constare possit, ut modo osten- sum; in hoc opere vel tacendum de illo erat, vel *Sensum & Con- sensum universalem* populorum & Gentium hic deficere osten- dendum, & mentes ad Ecclesiam, & quibus ea nititur Scripturas divinitus patefactas, ut defectum *Sensus & Consensus universalis* inde supplerent, remittendæ erant. In Ecclesia autem Scriptu- risque sacris medium, unde justitiæ divinæ factum sit satis, con- troversum non est, nisi quod à quibusdam qui quod *non essent ex nobis, ex nobis exierunt*, ut Johannis Apostoli verba *1. Epist. c. II. 19.* nostra faciamus, contra Scripturas manifestissimas & indubita- tum totius Ecclesiæ consensum in controversiam vocatur. Scripturæ enim cum Veteris tum Novi Fœderis & cum illis Ec- clesia Christi universa summo semper consensu doëuit, docet- que, *medium, unde justitia divina sit factum satis, esse unum & solum Jesum Christum qui sese ipse dedit ἀντιλυτρον pro omnibus 1. Tim. II. 6.* Auctor vero, nisi nos fallit suspicio, Socinianorum, Christi satisfactionem pro peccatis nostris obstinate negantium, premit vestigia; & ut videtur, *de medio conveniente, unde justitia divina factum sit satis*, ea de causa mentem suam expone- re noluit, ne Socinianum se esse proderet.

LXVII. Sed, his missis, illud insuper absurde ab Auctore in verbis citatis dicitur, *justitia divina bonitatem divinam esse λύτρον, adeo ut non sit ulterius, quo provocetur.* Nam λύτρον, quo læsæ justitiæ divinæ fiat satis, à peccatore, qui peccando DEum ejusque justitiam læsavit, vel ab aliquo tertio, ejus loco interveniente, per- solvendum est. Lædenti enim est, persoluto λύτρον satisfacere læso, non læsi satisfacere sibi, aut sibi persolvere λύτρον; idque
ubi

ubi persolvitur, habet se ad peccata expianda ut causa *προκαταρκτική* sive *impulsiva externa*. *Bonitas divina* autem non est tale quid, quod homo peccator DEO *λύτης* loco, ut læsæ ejus justitiæ satisfiat, exhibere possit, sed est aliquid DEI, imo quoad rem ipse DEUS, qui peccatis læsus est, & nostro modo concipiendi, à DEO distincta habet se ex parte ipsius in ordine ad peccata nobis condonanda, ut causa *προηγυμένη*, sive ut *causa vel ratio impulsiva interna*, ut loqui Auctores amant.

LXIIIX. Ita ergo patet, alteri etiam Auctoris fundamento, quod in *conditione Bonitatis divina* constituebat, nihil in esse solidi. Expendendum superest tertium, quod in interno *Conscientia* testimonio positum, & uti videtur, palmarium esse vult. Dicit enim, *Scelera nostra vera ex pœnitentia elui, ipsam Conscientiam INPRIMIS docere*. Quomodo autem id INPRIMIS doceat, expositurus, obscure admodum loquitur. Verba ejus sunt: *Quo enim interno foro maxime interdiciuntur scelera, eo ipso vera ex pœnitentia emaculari posse, Sensus internus (sub conditionibus suis) docet.* Si recte ejus mentem assequor, per *Sensum internum* intelligit internum & naturalem instinctum, quo mens, objectis apprehensis, in veritatem fertur, vel quod eodem redire videtur, internum & naturale rationis judicium de veritate rerum apprehensarum, & hoc significare vult, quo foro peccata interdiciuntur, eo posse etiam peccata emaculari, docere ipsum naturale rationis judicium: cum, penes quem est peccata lege interdiciere, penes eum, ratione naturali sic in omnibus docente, sit etiam legum transgressoribus pœnas constituere, easque vel ad legum præscriptum exigere, vel remittere, vel etiam alias, pœnis constitutis æquivalentes, satisfactiones pro peccatis præscribere, ut ita in eodem foro, quo interdiciuntur peccata, etiam dari oporteat rationem vel medium emaculandi ea, sive per litionem pœnæ, sive per solutionem lytri, sive per aliud quid in foro eodem præscriptum. Ex quo universali & apud omnes po-

pulos recepto principio sequi, & sensum internum sive rationis dictamen naturale, porro illud etiam, quod probandum in se receperat, docere existimat, *peccata nostra vera ex pœnitentia elui posse.* Quæ enim peccata maxime interno conscientiaæ foro interduntur, ea possunt etiam, sensu interno vi istius universalis principii docente, illo ipso foro interno emaculari: alias enim, si eo emaculari non possent, daretur aliquod forum, quo scelera interdici, nec tamen emaculari possint, quod absurdum. Sed in interno conscientiaæ foro nulla præscribitur ratio eluendi sive emaculandi peccata, præter pœnitentiam. Ergo ex pœnitentia possunt peccata in interno conscientiaæ foro emaculari.

LXIX. Sed si hæc ejus mens est, tertium illud in *Conscientia testimonio* constitutum ejus fundamentum, duobus prioribus, nihil erit solidius. Nam principium illud, *quo foro scelera maxime interduntur, eo posse illa emaculari*; non est universaliter verum. Quæ enim foro externo & legibus positivis interduntur, ea interduntur etiam interno conscientiaæ foro. Et quidem quæ in se indifferentia sunt, & præcise ob interdictum Magistratus peccati rationem habent, ea interduntur consequenter etiam interno conscientiaæ foro per discursum, ex principio pratico, quod *Magistratui parendum, & quæ ab ipso legibus interduntur, fugienda sint*; & lata à magistratu lege positiva deductum hanc in modum: Quicquid Magistratus prohibet, illud est fugiendum. Atqui v. g. hoc illo vestitus genere uti, arma gestare, &c. Magistratus prohibet. Ergo est fugiendum. Quæ conclusio est quædam lex interna, obligans animum ad id, quod lege externa prohibitum est, fugiendum. Quo respicit *Paulus*, cum Magistratui nos subditos esse & parere jubet *non solum propter iram, verum etiam propter conscientiam, Rom. XIII. 5.* Quæ autem jure naturæ etiam interdicta sunt: qualia sunt furta, stupra, cædes & similia, ea interno conscientiaæ foro interduntur, non tantum vi adducti principii practici, natura notissimi, quod *Magistratui parendum*

dum

1159.

dum sit; sed etiam vi principiorum universalissimorum, quod honeste vivendum, nemo ledendus, suum cuiq; tribuendum sit. Sed neque hæc neque illa peccata foro interno ex pœnitentia sola emaculari possunt: cum per experientiam constet, quod non obstante delinquentis pœnitentia, in fore externo & coram Magistratu, juxta leges, à Magistratu præscripta, emaculanda sint. Quod, ut supra vidimus, Auctor largitur.

LXX.. Principium ergo, quo nititur tertium Auctoris fundamentum, quod quo foro scelera maxime interdiciuntur, eo etiam emaculari possint; duplici eget limitatione: Una, ut accipiatur de foro, quo scelera interdiciuntur jure superioritatis, & auctoritate propria. Nam ut interdictio scelerum in superioritate & auctoritate interdicens fundatur, & inde vim obligandi habet, ita & emaculatio illorum in superioritate ejusdem fundari debet. Nam modum emaculandorum scelerum præscribere, & pro arbitrio pœnas constitutas, vel illarum loco alias ad illorum expiationem satisfactiones exigere, vel denique easdem sine satisfactione condonare, non nisi ejus est, qui jure superioritatis & auctoritate propria leges tulit, & scelera interdixit. Altera limitatio, qua eget principium illud, est, ut accipiatur de expiatione scelerum, in quantum foro illo interdiciuntur. Omnia enim scelera, quæ foro externo interdiciuntur, interdiciuntur etiam, si non immediate, mediate tamen & per consequentiam, foro divino, & quæ foro externo interdiciuntur, non possunt eo emaculari, nisi in quantum eo interdiciuntur. Interdiciuntur autem illo, in quantum reipublicæ noxia sunt, & in tantum possunt etiam eo emaculari vel luitione pœnæ, ab auctoritate suprema præscriptæ, vel per solutione lytri, pœnæ æquivalentis, vel denique gratuita pœnæ condonatione, ut tamen in foro divino, & in quantum legi divinæ adversa, atque cum offensa DEI conjuncta sunt, non oppidò emaculentur, sed modo & medio alio emaculanda relinquuntur: sicut v. g. furem, stupratorem alio me-

me-

medio in foro divino DEo offenso ; alio in foro externo Reipublicæ, Magistratui, partique laxæ reconciliari oportere, Auctor, ut supra vidimus, agnoscit.

LXXI. Quod si hunc in modum principium prædictum limitetur, de conscientia foro interno subsumi sub illo non poterit. Conscientia enim nulla interdicit scelera *jure superioritatis & auctoritate propria*, sed quæ interdicit, ea vel tanquam divinæ æternæ & immutabili legi adversa interdicit vi legis, hominum cordibus impressæ, quæ cum DEI æterna & immutabili lege quoad rem eadem & à DEO: ipso hominum cordibus inscripta est, *Roman. II. 15.* ut ad summam DEI, qui legis auctor est, auctoritatem vis obligandi redeat ; vel interdicit, quæ auctoritate humana interdicta esse novit, per discursum, prædictum in modum ex implantato hominum cordibus principio practico, quod Magistratui parere jubet, & positiva Magistratus lege deductum, ut rursus conscientia interdictio, quæ est ipsa ex præmissis illata conclusio, suam vim obligandi non à jure quodam superioritatis, conscientia proprio, sed partim à jure DEI supremo & immutabili; partim à jure, Magistratui conveniente, habeat.

LXXII. Breviter : Conscientia non tam interdicit scelera, quam declarat, lege divina aut humana esse interdicta ; idque declarat per discursum, ex principiis, sive à DEo mentibus hominum insitis, sive aliunde acceptis, evidenter deductum. Et ut illatæ per discursum conclusiones practicæ fugere jubent scelera jure superioritatis, non quod ipsi conveniat conscientia, sed quod DEo & Magistratui, quorum auctoritate nituntur præmissæ, convenit : ita & transgressores accusant & reos peragunt *ira*, non suæ cujusque conscientia, sed *DEI & Magistratus* : reos peragunt eisdem *pœnarum*, non à sua cuique conscientia sed à *DEo, à Magistratu* infligendarum. Atque hinc est terror ille, quem etiam peccatoribus, superiorem in terris nec agnoscen-
tibus, nec meruentibus, sua incutit conscientia : dum scilicet
eos

1101

eos intus & apud animum suum convincit, quod DEum, ob violatam ejus legem immutabilem, habeant iratum, & si non jam tum, suo tamen tempore eum experturi sint scelerum vindicem severissimum.

LXXIII. Fixum ergo immotumque manet, *interno conscientia foro* nulla interdici scelera *jure superioritatis*, quod ipsi insit conscientia, idque, ut cum auctore loquar, *internus Sensus & Consensus universalis*, hoc est, ipsa interna & naturalis ratio, ex principiis notissimis & apud omnes populos receptis, evidentissime docere potest. Ex quo inevitabili sequitur necessitate, quod nulla, contra conscientiam, admitta, scelera *interno conscientia foro*, praecise & ut tali spectato, emaculari possint. Quod consequens *Sensus internus & Consensus universalis*, vi antecedentis aequae evidenter, ac antecedens ipsum, docere potest. Quo in foro enim nullum datur jus superioritatis, à quo leges, scelera interdicens, obligandi vim habeant, sed saltem per discursum, ex legibus, à DEO aut Magistratu obligandi vim habentibus, deductum declaratur, scelera esse divina aut humana lege interdicta, & à DEO aut Magistratu, vel ab utroque vindicanda, in eo nec jus datur praescribendi viam modumve ad scelera emaculanda, poenasque aut loco poenarum satisfactiones alias pro arbitrio vel exigendi, vel remittendi: cum posterius hoc, ut ostensum, aequae ac prius, à jure superioritatis dependeat.

LXXIV. Quod speciatim *poenitentiam* concernit tantum abest, ut ea sola scelera emaculari posse, *Sensus internus*, ut Auctor loquitur, *instinctu naturali ex notitiis communibus* doceat, ut contrarium potius doceat. Peccatores enim, qui suorum scelerum ducuntur poenitentia, habent jam sensum peccatorum iraque divinae, & agnoscunt, se offendisse DEum peccatis, & contraxisse sibi reatum poenarum, DEI justo judicio sibi immittendarum, idque ex dictamine & morsu conscientiae percipiunt. Quemadmodum autem evidens est, & ratio naturalis ex notitiis communi-

F

bus

bus docet, peccatorem, licet poenitentem, non posse reatu poenarum, absque præstita satisfactione, se magis exsolvere & liberare, quam debitor, quem contracti æris alieni jam poenitet, ære alieno absque præstita solutione se exsolvere & liberare potest: est enim reatus poenarum debitum luendi poenas, aut illarum loco aliam præstandi satisfactionem, qui suapte natura, tam obligat peccatorem ad luitionem poenæ, vel aliam ejus loco satisfactionem præstandam, quam debitorem, qui in alterius ære est, debitum solvendi ad præstandam solutionem obligat; ita æque evidense est, & ratio naturalis ex notitiis communibus pari docet perspicuitate, de jure scelera poenitentia sola emaculari non posse. Illorum enim, ut ita loquar, *emaculatio*, de rigore juris necessario importat solutionem debiti, sceleribus patris contracti, quæ solutio, ut ostensum, aliter peragi non potest, quam ipsa sceleribus attractarum poenarum luitione, vel alia poenis æquivalente satisfactione præstita; quorum neutrum, ut vidimus, poenitentia præstare potest. Quamobrem peccatores, poenitentia suorum scelerum vehementius correpti, non raro in desperationem incidunt: dum scilicet reatu poenarum æternarum ob scelera sua se teneri sentiunt, nec tamen, unde pro peccatis DEO irato satis faciant, & debito subeundi poenas æternas se liberent, inveniunt, poenarum magnitudine exterriti animum despondent, & desperabundi tandem vitam miserissimam finiunt.

LXXV. Quod si quis forte objiciat, in Scripturis tamen tribui poenitentia, quod peccata deleat, juxta illud *Act. III. 19. Resipiscite, & convertite vos, ut DELEANTUR PECCATA VESTRA*; respondemus, *Poenitentiam*, qua, juxta Scripturam, peccata deleri dicuntur, includere satisfactionem pro peccatis. Includit enim, præter dolorem ob peccatum, *fidem in Christum*, qua ejus pro peccatis nostris præstita plena & ad placandam iram divinam undique sufficiens satisfactio apprehenditur, DEOque Patri pro peccatis nostris

nostris

1163

nostris *λύτρον* loco exhibetur, ut alibi ex Scripturis docetur. Quæ autem ab Auctore, tanquam universale expiandorum peccatorum medium, commendatur, & hic in considerationem venit, constituitur præcise in *dolore ob peccatum*, nec quicquam, præter moralem peccati retractationem, continet, ut supra ostensum.

LXXVI. Sed hic forte quis regeret, Auctorem etiam conjungere cum pœnitentia FIDEM IN DEUM. In verbis enim, supra n. LV. citatis, dicit inter alia, *Sola ex pœnitentia & FIDE IN DEUM posse vitia & scelera quæcunque eliminari.*

LXXVII. Ita sane ibi verba ejus habent, quamvis alias ubique locorum pœnitentiæ, absque ulla fidei mentione, vim expiandi peccata adscribat. Sed *fidei* appellatione non intelligit *fidem*, quæ sive præstitam à Christo, sive aliam quamcunque satisfactionem pro peccatis in se contineat, & cui vi contentæ in se satisfactionis aliqua expiandorum peccatorum ratio aut vis conveniat. Talem enim fidem à quibusdam *Theologastris* quidem tradi, Gentilibus vero plane ignotam fuisse contendit in *Tr. de Relig. Gentil. p. 190.* Verba ejus sunt: *Nibil Gentilibus minus persuasum fuit, quam ut ex fide aliqua, quantumvis laxa, cælos comparare posset quispiam, nisi Virtutes omnes cum summa conjuncta Pietate, præirent, viamq; sternerent: quum tamen ex SOLA FIDE felicitatem æternam se adipisci posse, tradant quidam THEOLOGASTRI.*

LXXIIX. Quam ergo *fidem* per FIDEM in DEUM intelligat, sollicitius inquirenti, patebit, *fiduciam*, in DEI bonitate & misericordia defixam, eum intellectam velle. Præterquam enim quod ex usu loquendi *fides in DEUM* pro *fiducia in DEO* ejusque bonitate communiter accipitur, Auctor etiam agnoscit d. l. quod apud Gentiles vox *fidei* frequenter *fiduciam* denotet. Quo collineare etiam videntur, quæ p. subseq. subjicit: *Quamvis, inquit, ideo Veterum virtutes eadem ac nostræ fuerint, non ita fides: sic tamen est ut non ambigam, quin si Virtus omnis Pietasq; eorum animis in se disset, Fides sive spes interna circa meliorem vitam, ex ingenti DEI misericordia*

ricordia, illis affulserit. Quibus fidem ipse per spem explicat, ratus, inter fiduciam & spem nihil, vel certe parum intercedere discriminis: sicut ibidem in explicatione spei dicit, Spem firmam Gentilibus fere idem ac inter nostros fidem sive fiduciam significare. Impresentiariarum tamen inter fidem in DEum & spem non nihil discriminis intercedere haud invitus, puto largietur. Spem enim ipse definit cum Cicerone per expectationem Boni, ejusque objectum constituit in bono futuro, & cum primis in futura vitæ alterius felicitate; fidei in DEum vero objectum, vel ipsis vocibus indicantibus, est DEus tanquam bonum præsens, ejusque bonitas & misericordia, ut causa impetrandæ apud ipsum remissionis peccatorum & vitæ æternæ apprehensa.

LXXIX. Cæterum sive poenitentia, ut cum fide in DEum ejusq; bonitatem conjuncta, sive in se præcise spectetur, neutro tamen modo vim expiandi peccata obtinere potest. Non in se præcise sumpta: quia sic, ut hætenus ostensum, in suo conceptu nihil importat, præter moralem peccatorum retractationem, quam ad peccatorum expiationem quidem requiri, non autem sufficere, hætenus, ut opinamur, abunde evicimus. Neq; ut cum fide in DEum conjuncta est: quia fides in DEum quoq;, prout hic ab Auctore accipitur, nullam includit satisfactionem pro peccatis. Nititur enim præcise DEI bonitate & misericordia; & peccator hac ipsa de causa per eam confugit ad DEI bonitatem & misericordiam, quod unde læsæ ejus justitiæ faciat satis, non habet aut invenit. DEo autem, non obstante ejus fide, adhuc integrum manet, peccata pro arbitrio ei vel gratis & sine satisfactione præstita condonare, vel eadem non condonare, sed satisfactionem ad justitiæ normam rigide exigere: perinde ut in foro externo, cum qui deliquit, pro delicto satisfacere non potest, fiduciam autem impetrandæ gratiæ in Principis bonitate & misericordia concepit, Principi integrum manet, non obstante concepta delinquentis fiducia, delicti poenam ad legum præscriptum exigere: ut ita evidens sit, fidem in DEum,

DEum,

DEum, sive fiduciam in DEI bonitate & misericordia conceptam, per se non solvere peccatorem debito subeundi poenam, peccatis attractam, vel ejusdem loco aliam præstandi satisfactionem.

LXXX. Quid? quod *fides in DEum* certa & firma in homine peccatore, citra satisfactionem pro peccatis, non datur. Est enim formaliter *fiducia*, in DEI bonitate & misericordia, ut causa impetrandæ apud ipsum gratiæ & remissionis peccatorum *cognita*. Nisi enim quis cognitum exploratumque habuerit, bonitatem & misericordiam divinam esse DEo causam aut rationem impulsivam ad peccata peccatoribus poenitentibus gratis & sine satisfactione condonanda, ipsumque, ea motum, velle illis peccata gratis & sine præstita satisfactione condonare, *fidem* seu *fiduciam* impetrandæ apud eum gratiæ & remissionis peccatorum in *ejus bonitate & misericordia* animo concipere non poterit. Hoc vero velitne? an nolit DEus? quia in ejus libertate positum est, aliunde, quam ex divina revelatione innotescere non potest. Unde qui divina revelatione destituuntur, illi ut de eo certi esse non possunt, ita nec certæ *in DEum fidei*, sive *fiducia*, Dei bonitate & misericordia nixæ, capaces sunt, sed si quis sola DEI bonitate & misericordia fretus de impetranda peccatorum venia bene speret, incerta & multiplici cum dubitatione conjuncta persuasione nitetur hæc præsumta ejus sive spes sive fiducia, quæ etiam in conscientiæ pavoribus & angoribus oppido expirabit, & inventum abibit. Quibus autem Scripturæ θεός πρὸς ἡμᾶς suppetunt, & quæ DEI de reparanda hominum salute voluntas sit, ex iis cognitum perspectumque est, illi ut certo norunt, DEum nolle peccata condonare, citra præstitam à Christo satisfactionem pro peccatis nostris, ita *fidem in DEum*, sive fiduciam in DEI bonitate & misericordia defixam animo concipere non possunt, nisi concepta prius fide in Christi satisfactione pro peccatis nostris, qua DEus, placata ejus ira, nobis redditus est propitius, ut alibi ex Scripturis docetur.

LXXXI. Hæc quamvis, præsertim inter Christianos, certa & indubitata sint, Auctor tamen in *Tract. de Relig. Gentil. p. 199.* plures affert rationes, quæ ad fidem in DEum peccatorem poenitentem ductu luminis naturæ excitare & stimulare possint & debeant. *Verum enim vero, inquit, si justitiæ Divinæ haut factum satis ex poenitentia dixissent forte Sacerdotes, acerbioresque, quam ex dolore interno, exigi debere poenam contendissent, bisce ita occurritum temporis potuit. I. DEum summum esse Patrem communem, adeoque in filium poenitentem haud graviter adversurum: II. Homines natura sua fragiles, peccatoque obnoxios esse: III. Peccata hominum non tam in DEI contumeliam, quam in propriam utilitatem sub boni alicujus apparentis obtentu fieri plerumque; ac licet in eo homines fallerentur, nihil tamen infenso in DEum animo patratum fuisse: IV. Poenam in hac vita satis gravem ob peccata hujusmodi infligi posse. V. Si ulterior aliqua irrogari debeat poena, DEum summum post hanc vitam ad tempus aliquod breve, vel etiam diuturnum, supplicium de peccatoribus sumere posse.*

LXXXII. Sed ista rationum momenta leviora sunt, quam quæ ad fidem in DEum ejusque bonitatem & misericordiam anxium ex sensu peccati iræquæ divinæ animum inducere possint. Sive enim sigillatim, sive junctim sumantur, nulla tamen consequentiæ lege inferent id, in quo Auctor istius, quæ in DEum est, fidei fundamentum constitutum vult, nempe DEum VELLE pro sua mera bonitate & misericordia poenitentibus peccata, sine præstita satisfactione, remittere. Quin dolenti ob peccata iramque DEI expavescenti peccatori vix occurrunt id generis rationes, vel si forte occurrant, dispellentur tamen statim per alias oppositas, quæ, præsertim accedentibus conscientie pavoribus, multo plus valebunt ad animum dejiciendum, & ne fiduciam in DEI bonitatem defigere possit, deprimendam, quam illæ ad eum, defixam in DEI bonitate fiducia, erigendum. Primum enim, qui jam ex internis morsibus & pavoribus sentiunt, se habere DEum iratum

rum

tum ob peccata sua, illi suæ conscientiæ testimonio edocti, firmiter sibi persuadent, peccatoribus pœnitentibus etiam, quod læsæ Majestati divinæ facere satis non possint, DEum non Patrem benignum, sed judicem iratum & scelerum vindicem severum esse. Etiam si enim scelerum patratorum eos pœniteat, per hoc tamen nec debito satisfaciendi ipsos solvi, nec, nisi satisfactio pro peccatis accedat, iram DEI adversus peccata placari posse, præter adductas superius rationes evidentes, ipsi interni angores & cruciatus animi docere eos possunt; non autem æque docere possunt, DEum velle pro sua mera bonitate jure suo cedere, & satisfactionem, ad quam jure peccatores obligantur, non exigere, atque adeo velle sine interveniente pro peccatis satisfactione se erga illos ut Patrem erga filios gerere. Deinde ne forte prætextu *fragilitatis humane*, vel quod non animo *offendendi contumeliaque afficiendi DEum* peccaverint, peccatores sibi blandiantur, ipsa cavet illorum conscientia, quæ mille testes est, & intus unumquemque convincit, quod non solum à DEO aversus natura, & in nullum non malum pronus sit, sed etiam quod modo cogitationibus & concupiscentiis internis, modo dictis & factis externis indefinenter peccet, peccatisque undiquaque contaminatus DEO non possit non exosus & abominabilis esse. Tertio scelera hominum non in hac tantum viaa, sed in altera etiam, justo DEI judicio, vindicatum iri, Gentilibus etiam ex lumine naturæ esse notum, eo minus Auctor negare potest, quod notitiis natura insitis & plane communibus, quibus omnis utatur religio, hanc etiam accenset: *Dari premium & pœnam cum in hac vita, tum post hanc vitam.* Quamvis vero pœnarum genera & species, quæ in vita altera peccatoribus luendæ veniant; & num æternum duraturæ? an vero post breve longumve tempus finem habituræ sint? ratio naturalis ex se & connato suo lumine distincte explicare & certo determinare non possit, gravissimas tamen & omnium maxime terribiles eas fore, conscientiæ pavores

vores

vores abunde evincunt. Nec diffitetur Auctor *d.l.p.* 210. Gentiles agnovisse, *malos mala in aeternum manere*, atque adeo in vita altera poenas fore sempiternas.

LXXXIII. Quicquid tandem in hoc illove homine rationes adductæ obtineant: Si quis peccator, citra præstitam à Christo satisfactionem pro peccatis suis, sola DEI bonitate confisus, DEum se propitium & Patrem habere sibi persuadeat, sive quod scelera sua à se homine *fragili & peccatis natura obnoxio*, sive *non tam in DEI contumeliam, quam in propriam utilitatem sub boni alicujus apparentis obtentu*, sive quod non in fensio in DEum animo commissa esse opinetur, certum est, eum falsum iri, ejusque fiduciam temerariis innixuram præsumtionibus: cum ex Scripturis divinitus inspiratis contrarium liquido pateat, nempe homines *natura esse mortuos per peccatum, & filios ira, Eph. II. 1.3.* & omne *figmentum cordis humani tantum malum esse inde à pueritia Gen. VI. 5. c. IIX. 21.* Deum vero nolle peccatoribus, nisi per Christi satisfactionem sibi reconciliatis, propitium esse, *Job. III. 16. 18. 36. Act. IV. 12.* & ab his, qui per eam sibi reconciliati non fuerint, exquisitissimam peccatorum, etiam *cujusque verbi otiosi, quod locuti fuerint*, rationem exacturum, *Matth. XII. 36. aeternisque tandem pænis peccata vindicaturum, Matth. XXV. 41. c. XXII. 8. 2. I thess. I. 9. Jud. v. 6. 13.*

LXXXIV. Sed eo unde digressi sumus, revertamur. Excussis Auctoris fundamentis tribus, *Religionum scil. consensu universali, Bonitatis divine conditione*, & ipsa *Conscientia*, quibus opinionem de eluendis *sola pœnitentia* sceleribus *hominum* suffultum ivit, DUO expendenda supersunt ABSURDA, quæ nobis secus sentientibus inevitabili necessitate admittenda esse, in loco & verbis, superius *n. LV.* citatis, contendebat.

LXXXV. Prius absurdum erat: *Nullum universale ita patere vel olim patuisse Remedium, ut fuerit, quo confugeret misera ex peccati sensu languentium turba, vel haberet, unde gratiam & pacem illam internam conciliaret.*

LXXXVI.

1769.

LXXXVI. Illud vero ulla necessitate nobis admittendum esse, negamus & pernegamus. Quamvis enim *universale remedium*, ut sit aut fuerit, quo confugeret misera ex peccati sensu languentium turba, vel haberet, unde gratiam & pacem illam internam conciliaret, ex sola *pœnitentia*, quæ in dolore ob peccatum constituitur, patere vel olim patuisse negemus; ex *Christi satisfactione* tamen, quam pro nostris & omnium, quotquot unquam fuerunt & futuri sunt, hominum peccatis præstitit, tale *universale Remedium* patere & olim patuisse agnoscimus, idq; agnoscimus Scripturarum Θεοπνεύ-
σων, quibus falsum subesse non potest, ductum sequuti. Docent enim Scripturæ Θεοπνεύσων, Christum semel in consummatione seculorum **AD PECCATVM**, per immolationem sui ipsius, abolendum patefactum esse, Ebr. IX. 26. & **PRO PECCATIS** oblata *vicima* perpetuo sedere ad dextram DEI, c. X. 12. *Unica oblatione perfectos effecisse in perpetuum eos, qui sanctificantur*, v. 14. *Eum peccata nostra sursum tulisse in corpore super lignum, quo peccatis mortui iustitia viveremus, cuius vulneribus sanati simus*, 1. Petr. II. 24. *Sanguinem Christi, qui per Spiritum aeternum seipsum obtulit inculpatum DEO, emundare conscientiam nostram à mortuis operibus, ad servandum DEO vivo*. Ebr. IV. 14. Christi mors ergo & sanguis ejus, pro peccatis nostris effusus, est **REMEDIUM** illud, quo reconciliamur DEO, reconciliatique ab ira servamur, sicut scite Gentium ait Apostolus, in hoc commendare DEUM suam charitatem erga nos, quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus fuit; & hinc infert, multo magis iustificatos nunc sanguine ipsius servaturos **IRI PER EVM AB IRA**. Nam si, inquit porro, cum inimici essemus, **RECONCILIATI EVIMVS DEO PER MORTEM FILII EJVS**, multo magis reconciliati servabimur per vitam ipsius, Rom. v. 8. seqq.

LXXXVII. Neque minus perspicue docent Scripturæ laudatæ, illud in Christo ejusque satisfactione pro peccatis positum *Remedium* esse **UNIVERSALE**. Docent enim, Christum esse *Mediatorem DEI & hominum* indefinite, atq; adeo omnium hominum, eumque dedisse sese ipsum ἀνὸν ἑαυτοῦ **PRO OMNIBUS**, 1. Tim.

G

II.

II. 5. 6. mortuum esse PRO ONNIBVS, Ebr. II. 6. Esse propitiationem pro peccatis nostris, NEC PRO NOSTRIS TANTVM, sed etiam PROTOTIUS MUNDI peccatis, 1. Job. II. 2.

LXXXIIX. Quanquam vero DEUS IN PLENITUDINE TEMPORIS sive completo tempore demum *misit Filium suum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, ut eos, qui legi erant obnoxii, redimeret, Gal. IV. 4. 5. nempe in CONSUMMATIONE SE-CULORVM, sive diebus novissimis, quibus semel ad peccatum per immolationem sui ipsius abolendum Christus patefactus est, Ebr. IX. 26.* ipsa tamen tempore constituto præstita satisfactio pro peccatis, *quoad valorem, universalis est, & ad omnes omnium temporum & ætatum homines se extendit. Ea enim habet se ad reparandam homini gratiam, remissionem peccatorum & salutem æternam per modum causæ MERITORIÆ. Quemadmodum autem alias meritoriis causis omnibus commune est, ut pro re nata etiam prius, quam existant, valore meriti præcogniti, suam causandi vim exercere, & voluntatem causæ efficientis ad agendum movere possint: ita Christi satisfactio pro peccatis, suo tempore quidem præstanda, sed à DEO & hominibus peccatoribus præcognita, bene potuit omni tempore & DEO esse causa vel ratio, unde moveretur ad recipiendos in gratiam homines peccatores, remittendaque illis peccata; & peccatoribus REMEDIUM, ut fuerit, & sit, quo misera ex peccati sensu languentium turba confugeret, & confugiat, haberetque & habeat unde pacem illam internam cum DEO conciliaret & conciliet.*

LXXXIX. Quod autem DEO Christi satisfactio pro peccatis, priusquam præstaretur, præcognita fuerit, dubium non habet. Præterquam enim, quod ejus omniscientiam latere nihil potest, ipse etiam ab æterno eam decrevit, & ut suo tempore præstaretur, pro sua benevola in nos voluntate constituit, ut hinc manibus sceleratis crucifixus dicatur τῆ ὠρισμένη βαλῆ ἢ περιγασί Θεῶ de-
fixo consilio & præscientia, vel potius, ut Beza reddit, præstituto
five

1171

sive decreto DEI, Act. II. 23. & hostes ac persecutores illius dicantur convenisse in civitate Jerusalem, ut facerent, quaecunque manus & consilium DEI prius definierat, ut fierent, c. IV. 28. Conf. 1. Petr. 1. 20.

XC. Quod vero eadem hominibus peccatoribus etiam præcognita, vel certe ita patefacta fuerit, ut si absque hominum negligentia, malitia & contemptu Verbi divini fuisset, omnibus quovis tempore nota esse potuisset, facile intelligitur. Primum enim DEUS ipse, quæ ejus in homines bonitas erat, à primo statim lapsu, existentibus adhuc in Paradiso Protoplastis, eam prænunciavit, quando, promulgato Protevangelio, *Semen mulieris caput Serpentis contritulum* esse prædixit, Gen. III. 15. Deinde prædictionem hanc S. Patriarchis etiam, & postea per edoctos à se Prophetas sanctos populo Israeliticæ subinde, adjectis declarationibus uberioribus, repetiit, donec *Semen* illud promissum, ex Maria Virgine natum, reapse exhiberetur. Quo respicit Petrus, quando DEUM dicit misisse τὸν προαναγγελλένον PRÆNUNCIATUM Jesum Christum, Act. III. 20. & omnes Prophetas à Samuele & deinceps iis qui fuerunt quotquot loquuti sunt, PRÆNUNCIASSE dies istos, quibus scilicet Christus in carne exhibitus est, v. 24. quin omnes Prophetas dedisse ei testimonium, quod REMISSIONEM PECCATORUM accepturus sit PER NOMEN EJUS, omnis qui crediderit in eum, c. X. 43.

XCI. Sed ad hæc Auctor vel quis alius forsan excipiet, Christum esse quidem à DEO & Prophetis prænunciatum, sed non omnibus hominibus: in Scripturis sacris enim paucos admodum memorari, ad quos DEUS immediate loquutus sit, & venturum Messiam prædixerit; Prophetas vero in solo populo Israelitico extitisse: quin multos etiam populos & olim extitisse, & etiamnum existere, quibus etiam de Christo in carne exhibito nihil innotuerit.

XCII. Quanquam vero quæ de universali hominum vocatione ad salutem agitari solet, quæstio majoris est operæ, quam

quæ hic loci pro chartæ angustia expediri possit, tamen ne prorsus intacta relinquatur allata exceptio, jam monuisse saltem sufficiat, quod quibus DEUS futuram Christi satisfactionem pro peccatis per se & immediate prænunciavit, eos etiam ad eandem, aliis denunciandam & promulgandam, donis necessariis instruxerit, ut illorum ministerio & opera omnibus innotesceret. Et sane tribus præcipue vicibus Deus eam universaliter omnibus promulgari curavit: semel quidem *post lapsum per Adamum*; iterum *post diluvium per Noam*; tertium *post exhibitum in carne Christum per Apostolos*. Ab Adamo ejusque filiis usque ad tempus diluvii; à Noa & filiis ejus usque ad exhibitum in carne Messiam; ab Apostolis & illorum in munere prædicationis successoribus ad hæc usque tempora, & deinceps in omnem, quæ fuit & futura est, posteritatem Christi Mediatoris & præstandæ per ipsum præstitæve pro peccatis satisfactionis notitia, si absque hominum contemptu & malitia fuisset, transmitti tam potuisset, quam debuisset, ut quo confugerent miseri & ex sensu peccati anxii peccatores, omni loco & tempore haberent. Quia in re quia nobis, chartæ angustia exclusis, jam proluxioribus esse non licet, quæ majoris perspicuitatis causa subjungi hic poterant, in conflictum, vel etiam aliam pro re nata occasionem rejicimus.

XCIII. Qui ergo notitia Christi Mediatoris & præstandæ aut præstitæ per ipsum satisfactionis pro peccatis destituti fuerunt, aut destituuntur, illi destituti sunt & destituuntur ea non DEI, sed *Majorum & sua culpa*. *Majorum* quidem *culpa*: quod suæ salutis nimium prodigi, remedium illud peccati universalissimum, DEI peculiari gratia, sibi æque ac aliis promulgatum, susque deque habuerint, & ad posteros suos ejus notitiam transmittere dedignati sint. *Sua vero culpa*, quod in Ecclesia, quærentibus semper obvia, ubi quotidie publice proponi & inculcari solet, id vel per negligentiam non investigarint aut investigent, quamvis tot acceptis beneficiis ad Deum quærendum continuo
in-

invitati fuerint, & invitentur, docente Gentium Apostolo *Act. XIV. 16. c. XVII. 27.*

XCIV. Quamvis ergo genus humanum non ex sola pœnitentia habuerit aut habeat; ex CHRISTO MEDIATORE tamen & in ipso semper habuit haberque MEDIUM, unde DEO acceptum esse potuit & potest: ut si qui eo exciderint & excidant, non jam ex DEI bene placito, sed ex proprio cujusque peccato, contemptu & malitia perditionem uniuscujusq; exitisse & extare, nec per DEUM stetisse aut stare, quo minus salvi fierent & fiant, fatendum sit. Hinc stante etiam, quod nec sola ex pœnitentia vitia & scelera quacunq; eliminari possint, nec justitia divina bonitas divina adeo sit *λύτρον*, ut non sit, quo ulterius provocetur, in Mediatore tamen DEI & hominum, homine Jesu Christo, pro omnibus in mortem dato, DEUS erga miserum genus humanum abunde suam declaravit bonitatem, gratiam & misericordiam, juxta illud Pauli: *Commendat suam erga nos charitatem DEUS, eo quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit, Rom. V. 8.* Neq; quicquam causæ est cur in id tandem deveniendum sit, ut quosdam (imo longe majore hominum partem inscios, neq; invitos & creaverit, & damnaverit DEUS Optimus Maximus, ut Auctor opinatur, Unde hoc alterum absurdum, quod Auctor consecuturum diebat, ultro cadit.

XCV. His ita habentibus, nemini non patet, qua tertium Auctoris articulum, in cultus divini parte potissima & omnium prima, quæ quidem DEO peccatis offenso ab homine peccatore debetur; & qua quartum, in ratione expiandi & emaculandi hominum peccata ostendenda & præscribenda, deficere lumen naturæ, & cum eo Auctorem penitus, nec suggerere posse, quæ jam in statu naturæ corruptæ homini peccatori ad consequendam apud DEUM gratiam, remissionem peccatorum & salutem æternam necessaria sunt. Et quo porro prona fuit consequentia, quod allati superius QVINQUE Auctoris ARTICULI, quos COMMUNES circa religionem NOTITIAS appellat, nemini mortalium ad salutem sufficient.

XCVI. Neque moramur ejus, superiori n. XIV. adductas rationes, quibus illorum sufficientiam, citra audaciæ & temeritatis notam, negari non posse probatum ivit. Non enim plus habeat virium, quam aliæ, quæ ab ipso hactenus objectæ & à nobis discussæ dejectæque sunt.

XCVII. Prima erat, *nulli satis explorata esse judicia divine*: quæ, si quid valet, non minus contra Auctorem, quam contra nos militabit. Si enim judicia DEI de hominum salute nemini satis explorata sunt, non minus audaciæ & temeritatis notam incurret Auctor, qui prædictorum quinque articulorum sufficientiam ad salutem asserit, quam nos, qui eam negamus. Neque est, quod obtendat Auctor, se non asserere illorum sufficientiam ad salutem, sicut loco supra citato, cum *judicia divina nulli satis explorata esse* dixisset, subjiciebat: *quam etiam ob causam neque eos sufficere patinus dixerim*. Ex his enim, quæ hactenus ab ipso disputata sunt, patet liquido, quod sui oblitus promissi sufficientiam illorum non solum asseruerit, sed etiam argumentis, quamvis lubricis, propugnaverit.

XCIX. Cæterum *justitia divina* de reparanda hominum salute nemini esse explorata negamus. Iis enim, qui Scripturas sacras præ oculis habent, occulta esse non possunt, sed, quantum sufficit, cognita & explorata sunt. Ne longe abeamus, summam illorum CHRISTUS ipse *Job. III. 14. seqq.* hisce complexus est, nobisque revelavit, verbis: *Sicut Moses extulit serpentem in deserto, ita extolli oportet Filium hominis: ut quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut quisquis credit in eum, non pereat sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum, ut damnet mundum, sed ut servetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui vero non credit, jam condemnatus est: quia non credidit in nomen unigeniti Filii DEI.*

XCIX. Hæc, rite perpensa, perspicue satis docet, *DEI judicia* de reparanda hominum salute exigere primo omnium *satisfactio.*

factionem pro peccatis. Deinde quia homines peccato corrupti pro peccatis suis facere satis non poterant, docent porro, DEUM pro sua immensa in illos charitate voluisse, ut *Filius hominis*, qui & *suus unigenitus Filius est*, *Jesus Christus* pariendo & moriendo pro illis faceret satis; quem proinde, cruci affixum, extolli oportuerit ad modum serpentis ænei, à Mose in deserto elati, quo *peccata nostra ipsemet sursum efferret in corpore suo super lignum illud*, ut *Petrus loquitur in Epist. I. c. II. 24.* & *per immolationem sui ipsius ea aboleret*, *Ebr. IX. 26.* Tertio docent, DEUM voluisse, ut Filius suus unigenitus passione & morte sua pro peccatis totius generis humani faceret satis. *Dilexit enim DEUS MUNDUM; misit Filium suum in mundum, non ut damnet MUNDUM, sed ut servetur MUNDUS per eum.* Quæ verba non in se solum clara sunt, hocque, quod diximus, important: vox *mundus* enim, metonymice pro hominibus in mundo contentis accepta, de se totum denotat genus humanum; sed lucem etiam sortiuntur ex contextu. *Mundus* enim quem dilexit DEUS, & cujus servandi causa Filium suum misit, continet cum *credentes, qui non pereunt, sed habent vitam æternam*, tum *incredulos, qui pereunt*, ut evincunt hæc, quæ inserta leguntur: *Ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam; & Qui credit in eum, non contimnatur: qui vero non credit, jam condemnatus est;* quæ offusas ex Reformatorum glossa quod voce *mundus* soli denotentur *electi* nebulas penitus dispellunt. Quarto docent, ex parte hominum exigi à DEO FIDEM IN CHRISTUM, qua præstita ab ipso satisfactio pro peccatis apprehenditur. Dicunt enim, DEUM dilexisse mundum, & dedisse Filium suum unigenitum ut *QVISQVIS CREDIDERIT IN EUM, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ex quo non solum per bonam consequentiam deducitur, quod quisquis non credit in eum, credendoque præstitam ab ipso satisfactionem apprehendit, salute excidat, ob defectum fidei, ex parte ipsius requisitæ; sed & ipse *Filius DEI, qui est in sinu Patris*, ut *Jobannes c. I. 18.* eum describit, & proinde

de

de judiciorum divinorum de reparanda hominum salute omnium optime gnarus est, infert & docet ita conceptis verbis: *Qui, in-quiens, credit in eum, non condemnatur. Qui vero non credit, jam condemnatus est, quia non credit in nomen unigeniti Filii DEI.*

C. Hinc ita argumentamur: Quicumque non credunt in Filium DEI unigenitum, DEI & hominum Mediatorem unicum, illi, juxta patefacta à Filio DEI judicia divina de reparanda hominum salute, ad salutem non perveniunt, sed condemnantur. Atqui qui solis quinque ab Auctore recensitis articulis sive communibus circa religionem notitiis nituntur, non credunt in Filium DEI unigenitum, DEI & hominum Mediatorem unicum. Ergo qui solis quinque ab Auctore recensitis articulis sive communibus circa religionem notitiis nituntur, juxta patefacta à Filio Dei judicia divina de reparanda hominum salute, ad salutem non perveniunt, sed condemnantur. Minor constat ex intuitu prædictorum quinque articulorum, quorum nullus vel mentionem saltem FILII DEI facit. Major autem propositio ex hætenus dictis evidens est.

CI. Neque est, quod quis forte cum *Hulderico Zwinglio lib. I de Prov. part. I. Op. fol. 370.* excipiat: *Non esse universale, quod, qui fidem non habeat, damnetur, sed qui fidei rationem exponi audivit, & in perfidia perstat ac moritur, hunc posse fortasse inter miseros abjici.* Primum enim hæc Servatoris propositio: *Qui non credit, jam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti Filii DEI;* est ex censu illarum, quæ *Aristoteli* dicuntur *per se in quarto modo.* In ejus subjecto enim formaliter includitur causa, cur prædicatū, ei insit. Nā causa cōdemnationis est *amissio* sive *carentia fidei in Christi*, ut ex adjecta reduplicatione; *quia non credidit in nomē unigeniti Filii;* intelligitur. Propositiones autem *per se in quarto modo*, licet signum universale præfixum non habeant, vi materiæ tamen universales sunt, & de omni procedunt subjecto, in quo causa prædicati formaliter continetur, atque adeo *universale est, quod qui*
fideus

fidem in Christum non habet, damnetur. Deinde in universa Scriptura non alia traditur ratio pertingendi ad salutem, quam *per Christum Mediatorem, & fidem in illum.* Quin aliam dari negatur verbis conceptis: *Non est in alio quoquam salus; nec enim aliud nomen est sub cælo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos servari,* inquit Petrus Act. IV. 12. Si autem extra Christum & absque fide in illum sive per pœnitentiam, sive per aliud quodcunque medium via ad salutem pateret his, *qui fidei rationem exponi non audiverunt,* ut Zwinglius contendit, *esset utique in alio salus,* si non in homine mediatore alio, in alio tamen medio, essetque *aliud nomen, vel res alia sub cælo, per quam,* si non nos, qui fidei rationem exponi audivimus, alios tamen servari oporteat. Quod, quia verbis Petri è diametro adversatur, res ipsa loquitur, quod Zwinglii glossa in vitis & reclamantibus Scripturis conficta sit, & consequenter quod *universale sit, quod quisquis fidem in Christum non habet, condemnetur.*

CII. Altera his proponitur verbis: *Attamen magis probabilis mihi videtur eorum opinio, qui æque pie ac leniter de DEI judiciis statuunt, dum homo, quod in se est, præstat.* Auctor videtur hoc velle: *Quamvis iudicia divina de reparanda hominum salute sibi satis explorata non sint,* se tamen in mitiorem descendere sententiam, qua statuitur, quod *homini, quod in se est, præstanti,* DEUS gratiam & salutem non deneget. Et quia, qui prædictos quinque articulos tenent, & ad illorum ductum virtutem sectantur, scelerumque pœnitentiam agunt, quod in se est, præstant; probabile esse, quod eis gratiam & salutem DEUS non deneget, & quod consequenter prædicti quinque articuli ad salutem ipsis sufficiant. Atque hæc est illa *de DEI judiciis æque pie ac leniter statuentium opinio,* quam sibi *magis probabilem* videri profitetur.

CIII. Et sane si ei sacrae annuerent Scripturae, nos æque facile, atque Auctor, nostrum adjecturi essemus calculum. Dolemus enim vicem & conditionem Gentilium miserissimam, quod multitudinem infinitam *in vanitate mentis suae ambulent, obtenebra-*

H

SAM

tam habentes cogitationem, abalienati à vita DEI propter ignorantiam, quæ est in ipsis per obdurationem cordis ipsorum; quod sint absque Christo, alieni à republica Israelis, & extranei à fœderibus promissionis, spem non habentes, & DEI expertes in mundo, ut Paulus illorum conditionem describit *Eph. II. 12. c. IV. 17. 18.* & si qua Scripturis congrua ratione, extra Christum, salus adscribi illis posset, æque leniret, atque auctor, sensuri, salutemque iis vindicatori essemus. Quia autem Scripturæ sacræ multo aliter de judiciis divinis nos erudierunt, nempe quod extra Christum non sit salus, *Act. IV. 12.* quod *ὁ ἀμειψῶν τῷ υἱῷ*, qui incredulus est Filio, ut Vulgatus interpretes reddidit, vel qui non obtemperat Filio, juxta Bezae interpretationem, **NON VISURVS SIT VITAM, sed IRA DEI SVPER EVM MANEAT**, *Job. III. 36.* quod **QVI NON CREDIT IN FILIVM, JAM CONDEMNATVS SIT**, quia non crediderit in nomen unigeniti Filii DEI, *v. 18.* ista Auctori probabilis visa opinio apud nos & alios, qui in rebus ad hominum salutem spectantibus pro eo ac oportet, Scripturarum auctoritate ducuntur, nihil probabilitatis obtinere potest, sed multo rectius, ut falsa & divinæ revelationi adversa à nobis rejicitur, quam ab illo ut probabilis recipitur.

CIV. Obtendit tamen Auctor: *Non in cujusvis potestate esse, ut fides sive traditiones, quantumvis laxæ, (praesertim ubi aliqua ex parte controversantur) ad se satis pertingant.*

CV. Verum non Dei, sed hominum culpa fit, quod Scripturæ sacræ (has enim *traditionum* appellatione intelligere viderur) & quæ in illis continentur, doctrinæ fidei vel non omnibus æquæ obviæ, vel controversiis implicatæ & perplexæ redditæ sunt, atque hinc aditus ad Christum Mediatorem fidemque in Christum non omnibus æque facilis est. Neque tamen ita angustiis locorum cancellis conclusæ aut controversiis ita involutæ sunt, quin inveniri à quærentibus, & , ubi inventæ sunt, Christus Mediator ac requisita in eum *fides* mediocri studio & industria erui ex illis possint. Sunt enim Christi fideles per omnes

omnes

mnes Orbis partes diffusis, & Scripturarum codex, in quasvis linguis translatus, ubique haberi solet, ubi Christianorum coetus repetiuntur.

CVI. Tertia denique ratio Auctoris erat, quod praedictis quinque articulis *ex recta communique ratione non addi possit dogma, unde magis sinceri piique evadant homines; aut pax concordiaque publica magis promoveatur.*

CVII. Sed haec etiam nullius est momenti. Supponit enim tanquam certum, quod *recta communisque ratio* sufficienter contineat & praescribat, quaecunque salutem adepturo cognitu & factu necessaria sunt, & quae ex illa deduci non possunt, ad salutem non sint necessaria: quae est petitio ejus quod in principio, imo quod aperte falsum est, & ejus falsitas ex ipsa recta communique ratione evidenter doceri potest, ut superius ostensum. Faciamus ergo, ex *recta communique ratione quinque Auctoris articulis non posse addi dogma, unde magis sinceri piique evadant homines; aut pax concordiaque publica magis promoveatur*: num propterea articuli isti ad salutem sufficient? Quid enim? si *recta*, quae dicitur, *communisque ratio* in tradenda sinceræ pietatis doctrina pro hoc naturæ corruptæ statu non sit *recta*, sed corrupta, cæca, erronea; & unde *vere sinceri piique evadant homines*, non ex illa, sed ex divina revelatione addiscendum veniat?

CLIX Sane in reconciliatione hominis peccatoris cum DEO tradenda cæcutire vel deficere eam, nec medium, unde peccatores DEO pro peccatis suis faciant satis, eique reconcilientur, ostendere aut suggerere posse, supra evidenter, ut opinamur, demonstravimus. Homines peccatores autem, DEO non reconciliati, aversi sunt ab ipso natura, eumque nec sincere diligere, nec, nisi serviliter, timere, nec ullam aliam cultus interioris partem rite præstare queunt. Neque etiam proximum, ut oportet, diligere, aut vitæ sanctimoniam veram sectari possunt: ut ita nihil sinceri, nihil vere pii per naturale rationis di-

H 2

ctamen

Et tamen naturæque vires in ipsis & tota illorum vita invenire liceat. Qua de re supra egimus pluribus. Contra autem in *Christi satisfactione* pro peccatis, & in *fide in Christum*, quam, rationi humanæ omni absconditam, solæ docent Scripturæ, habent peccatores, unde & DEO reconcilientur, & reconciliati cum sincere diligant, filialiter timeant, confidant & sperent in ipso, proximum ament, vitæq; sanctimoniam & pietatem veram sectentur, quoad quidem in hac naturæ infirmitate per DEI gratiam fieri potest. Hinc possunt utique quinque Auctoris articulis addi dogmata, unde, non dicam *MAGIS sinceri*, *MAGIS QVE pii*, sed *VERE SINCERI*, & *VERE PII* evadant homines. Qui enim DEO reconciliati non sunt, per quinque istos articulos hypocritæ, qui sinceri piique videri volunt; non autem *vere sinceri* & *vere pii* evadere possunt, uti dictum. Et dogmata illa possunt addi quinque istis articulis, non *ex recta* ut vocatur, *communiquè ratione*, quæ in his talibus talpa cæcior, sed *ex divina & supernaturali revelatione*, quæ ratione humana omni superior est, ejusque defectum supplet.

CIX. Auctor adductæ à se rationi tertiæ subjicit, se *sat scire*, plurimas ubiq; fere genti invulgariū doctrinas, unde in spem venia cito adducantur peccatores; sed & doctrinas illas ingens solatium peccatoribus afferre: vereri tamen heic licere, ne doctrina illa (nisi rite cauteque explicentur) peccatoribus officiant, utpote qui ex facili delictorum suorum condonatione ad volutabrum citius revertantur, & in scædiora subinde dilabantur crimina: tum enim ex subsidiaria opera salutem suam impetrari posse credant, quæ ad suas spectent partes, destituere eos ut plurimum, vel negligere. Quibus si ad doctrinam de Christo Mediatore ejusque satisfactione pro peccatis, qua fide apprehensa peccatores DEO reconcilientur, digitum, intendit, eamque peccatoribus officere opinetur, quod ex subsidiaria, opera, Christi Mediatoris scilicet merito & satisfactione pro peccatis, salutem iis polliceatur, temeraria profecto, rationique naturali adversa, quin & impia erit ista ejus opinio.

CX. Primum enim, ut per Christum Mediatorem ejusque satisfactione-

fatio-

1181

factionem pro peccatis serventur peccatores, non hominum inventum, sed DEI-sapientissimi institutum est; & doctrina de reconciliatione hominis peccatoris cum DEO per *fidem in Christum* commendatur in Scripturis, quod sit SAPIENTIA *non seculi hujus, neque Principum seculi hujus, qui abolentur; sed SAPIENTIA DEI in Mystero, occulta illa, QVAM PRÆFINIERIT DEVS ante secula ad gloriam nostram, 1. Cor. II. 6.* Instituta autem à DEO Sapientissimo media salutis & patefactam humanæ salutis causa Sapientiam ejus humanæ rationis judicio subicere, & profitne? an obsit & officiat peccatorum saluti, disquirere velle, non sapientis, non pii, sed vel ipsa naturali ratione judice, insanientis, impii, temerarii hominis est.

CXI. Deinde satisfactio Christi pro peccatis, fide apprehensa, licet peccatoribus absque ulla ipsorum propria satisfactione ad impetrandam Dei gratiam, remissionem peccatorum & salutem æternam facilem præbeat aditum, tantum tamen abest, ut viam ipsis aperiat, qua post sui cum Deo reconciliationem cito ad volutabrum revertantur, & in scœdiora dilabantur crimina, ut, penitius considerata, eam potius incusso metuiræ divinæ præcludat. Etenim si quid est, quod ardentissimam Dei iram adversus peccata, & justitiam illius in sceleribus vindicandis severissimam peccatoribus ob oculos ponere, ejusque metu avocare illos à peccatis potest, Christi passio acerbissima & mors ignominiosissima certe est, qua pro peccatis nostris Deo Patri fecit satis. Si enim tam ardens fuit ira Dei adversus peccata, tamque severa in illis vindicandis justitia ejus, ut ne *proprio* quidem *Filio*, in quo *peccatum non erat, 1. Job. III. 6. 1. Petr. I. 22.* & quo nihil majus, nihil charius Deo esse poterat, *pepercerit*, sed ob peccata aliena, nostra scilicet, in mortem tam acerbam, tamque ignominiosam *tradiderit, Rom. II. 32.* quanto ardentior ira ejus, quanto severior justitia ipsius futura est in nos, ubi jam *pretio emti h. e. pretioso Christi, velut agni immaculati & incontaminati sanguine redempti,*

ut non nobis, sed Deo viveremus, 1. Cor. VI. 19. 20. 1. Petr. I. 18. 19. ad volutabrum revertamur, & in foediora relabemur crimina?

CXII. Tertio Christi passio & mors Deo nos non reconciliat, nisi FIDE apprehensa. Sic enim DEUS dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut quisquis CREDIT IN EVM, non peccet, Job. III. 16. Fides autem, qua eam apprehendimus, non datur absque seria peccatorum agnitione, displicentia, detestatione, & ob orto hinc gravi animi dolore, neque est aut esse potest absq; proposito à peccatis abstinendi, sancteque vivendi. Quæ, dum non excutitur, ne ad volutabrum revertamur, & in foediora dilabamur crimina, ipsa etiam cavet. Pugnat enim per se & suapte natura cum studio peccandi. Quo pertinet, quod 1. Job. III. 9. dicitur: qui natus est ex DEO, (nascitur autem ex Deo, dum fide in Christum donamur) eum non peccare (data opera) quoniam semen ipsius in eo maneat, nec posse peccare, quod (in quantum) ex DEO natus est. Quin & vires, quibus peccata fugere, & pie sancteque vivere queamus, fides in Christum affert. Per eam enim vivit in nobis Christus, qui tradidit semetipsum pro nobis, Gal. II. 20. à quo velut palmites à vite, succum trahimus, ut novæ obedientiæ & pietatis fructum multum feramus, Job. XV. 5. Per eandem emittit DEUS Spiritus Filii sui in corda nostra, Gal. IV. 6. qui sublevat infirmitates nostras, interpellat pro nobis (qui quid precemur, ut oportet, non novimus) suspiriis inenarrabilibus, clamat in cordibus nostris, & nos clamamus per illum, Abba, id est, Pater, ibidem & Rom. IX. 15. 26. ducit & agit nos, ut actiones corporis mortificemus, & peccata fugiamus, Rom. IX. 13. 14. efficit in nobis & ut velimus & ut efficiamus (bonum) pro gratuita sua benevolentia, Philip. III. 13. Et tantum de tertia etiam Auctoris ratione, quam frivolum & futilem esse ex his nemo, puto, non intelligit.

F I N I S.

Coll. diss. A. 82, misc. 28